

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Andersson Liinu

Hulkari Karoliina

”AINA OSA MUN ELÄMÄÄ”

Lapsilähtöinen omaohjaajuuden kehittäminen

Sosiaali- ja terveysala
2018

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Liinu Andersson ja Karoliina Hulkari
Opinnäytetyön nimi	”Aina osa mun elämää” Lapsilähtöinen omaohjaajuuden kehittäminen
Vuosi	2018
Kieli	Suomi
Sivumäärä	77+4 liitettä
Ohjaaja	Ahti Nyman

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia lasten kokemuksia omaohjaajuudesta eräässä eteläsuomalaisessa lastensuojeluyksikössä. Tavoitteena oli tuoda ilmi lasten kokemuksia lastensuojeluyksikköön toiminnan kehittämistä varten. Tutkimuksessa selvitettiin lisäksi myös jo aikuisikään ehtineiden entisten lastensuojeluasiakkaiden kokemuksia omaohjaajuudesta. Opinnäytetyön tuloksia voidaan hyödyntää myös muissa vastaavissa lastensuojeluyksiköissä, kun halutaan kehittää toimintaa asiakaslähtöisemmäksi.

Tutkimuksen teorettinen viitekehys koostuu lastensuojelulaista, lastensuojelutyön menetelmistä, sekä omaohjaajuuden määrittämisestä. Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena, eli laadullisena tutkimuksena haastatteleamalla kuutta alaikäistä lastensuojeluyksikössä asuvaa lasta, sekä neljää entistä lastensuojeluasiakasta. Aineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä.

Keskeisiksi tuloksiksi nousi lapsen ja omaohjaajaan kanssa koettu yhteinen aika, sekä avustaminen elämän hallinnassa ja koulun käynnissä. Lapsen ei ole helppoa tulla huostaanotetuksi ja sijoitetuksi, joten omaohjaajan turvallinen läsnäolo on äärimmäisen tärkeää lapsen kehityksen kannalta.

Avainsanat	lastensuojelu, lastensuojelulaki, omaohjaajuus, asiakaslähtöisyys
------------	---

ABSTRACT

Author	Liinu Andersson and Karoliina Hulkari
Title	“Always a Part of My Life” Child-Oriented Developing of Personal Counselling
Year	2018
Language	Finnish
Pages	77 + 4 Appendices
Name of Supervisor	Ahti Nyman

The aim of this bachelor’s thesis was to look at children’s experiences of personal counselling. The purpose of the study was to develop services of a child protection unit. The aim was also to hear former child welfare clients’ views and experiences. This result can be used in other child protection units, when the unit wants to develop services to be more client-oriented.

The theoretical part of this thesis includes Child Welfare Act, methods of the child welfare and definition of personal counselling. This research is qualitative research and all the results have been analyzed with material-based content analysis.

The results indicate that the following things are essential; time spent with the key worker, assisting with life management and school. Being taken into custody and placed in a family or child protection unit is not easy for the child. The key worker’s presence in the child’s life is very important for the growth and development of the child.

Keywords Child Protection, Child Welfare Act, personal counselling,
client- orientedness

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	9
2	LASTENSUOJELU	11
	2.1 Lastensuojelun tavoitteet	14
	2.2 Lastensuojelun tarve	18
	2.3 Lastensuojelutyön perusta.....	21
	2.4 Lapsen puutteellinen tunteidenhallinta	25
3	OMAOHJAAJA KASVATTAJANA	32
	3.1 Omaohjaajuus työmenetelmänä	34
	3.2 Kasvattajan roolit	37
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	40
	4.1 Tutkimusetiikka	42
	4.2 Kvalitatiivinen tutkimus.....	42
5	TUTKIMUSTULOKSET	45
	5.1 Lasten haastattelujen tutkimustulokset	45
	5.1.1 Miten hän otti sinut vastaan tullessasi lastensuojeluyksikköön?	45
	5.1.2 Kuvaile omaohjaajaasi	46
	5.1.3 Mitä mielestäsi omaohjaajan työhön tulisi kuulua?.....	47
	5.1.4 Millainen olisi mielestäsi hyvä omaohjaaja?	47
	5.1.5 Mitä teette yhdessä?	48
	5.1.6 Millaista yhteistä tekemistä mahdollisesti kaipaisit lisää?.....	50
	5.1.7 Onko omaohjaajassa mahdollisesti jotain, mistä et pidä?.....	50
	5.1.8 Millaista hyötyä/apua omaohjaajasta on sinulle ollut?	51
	5.1.9 Saatko omaohjaajalta riittävästi kahdenkeskistä aikaa?.....	52
	5.1.10 Millaista apua mahdollisesti kaipaat lisää?	53
	5.1.11 Mitkä asiat vaikuttavat luottamuksen syntymiseen?.....	54
	5.1.12 Pystytkö luottamaan omaohjaajaan?	55
	5.1.13 Miten tarpeelliseksi koet yhteydenpidon sijoituksen jälkeen?....	55

5.2	Aikuisikään ehtineiden lastensuojeluasiakkaiden tutkimustulokset	56
5.2.1	Mitä omaohjaajuus sinulle tarkoittaa?	57
5.2.2	Miten omaohjaaja mahdollisesti vaikutti sinun elämään ja sen hallintaan?	57
5.2.3	Millainen olisit halunnut omaohjaajan olevan?	58
5.2.4	Saitko omaohjaajalta riittävästi aikaa?	59
5.2.5	Olisitko halunnut enemmän kahdenkeskistä aikaa?	59
5.2.6	Oliko teillä hyvä luottamussuhde?	60
5.2.7	Mitkä asiat vaikuttivat luottamuksen syntymiseen?	61
5.2.8	Mitä teitte yhdessä omaohjaajasi kanssa?	62
5.2.9	Millaista yhdessä tekemistä olisit mahdollisesti kaivannut enemmän?	63
5.2.10	Pidättekö vielä yhteyttä?	64
5.2.11	Jos ei, haluaisitko?	64
5.3	Yhteenveto lasten ja aikuisten tutkimustuloksista	64
5.4	Tuloksien esittäminen lastensuojeluyksiköissä.....	65
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	67
7	POHDINTA.....	70
	LÄHTEET.....	74

LIITTEET

KUVA- JA KUVIOLUETTELO

Kuva 1.	Lastensuojelun asiakasprosessikaavio	s.13
Kuva 2.	Lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun keskeiset periaatteet	s.16
Kuva 3.	Nuoruuden kriisin vaiheet	s. 24
Kuva 4.	Aggressiokasvatuksen kolme mallia	s. 29
Kuva 5.	Työroolit	s. 38
Kuvio 1.	Sijoitettujen lasten lukumäärä	s. 20
Kuvio 2.	Vastaanotto lastensuojeluyksikössä	s. 45
Kuvio 3.	Omaohjaajan kuvailu	s. 46
Kuvio 4.	Omaohjaajan työnkuva lasten odotusten mukaan	s. 47
Kuvio 5.	Lasten toiveita ja näkemyksiä hyvästä omaohjaajasta	s. 48
Kuvio 6.	Yhdessä tekeminen omaohjaajan kanssa	s. 49
Kuvio 7.	Toiveet yhdessä tekemisestä	s. 50
Kuvio 8.	Pitääkö lapsi omaohjaajasta	s. 51
Kuvio 9.	Omaohjaajan apu lapselle	s. 51
Kuvio 10.	Lasten näkemys omaohjaajan avun riittävydestä	s. 52
Kuvio 11.	Millaista apua kaivattiin lisää	s. 53
Kuvio 12.	Luottamuksen syntyminen	s. 54

Kuvio 13.	Yhteydenpidon tarpeellisuus	s. 55
Kuvio 14.	Mitä omaohjaajuus tarkoitti aikuiselle	s. 57
Kuvio 15.	Miten omaohjaaja vaikutti elämään	s. 58
Kuvio 16.	Toive omaohjaajasta	s. 59
Kuvio 17.	Luottamussuhde	s. 60
Kuvio 18.	Luottamuksen syntyminen	s. 61
Kuvio 19.	Mitä omaohjaajan kanssa tehtiin yhdessä	s. 62
Kuvio 20.	Toiveet yhdessä tekemisestä	s. 63

LIITELUETTELO

LIITE 1. Lupa-anomus vanhemmille

LIITE 2. Haastattelukysymykset lapsille

LIITE 3. Haastattelukysymykset aikuisille

LIITE 4. Esite omaohjaajuudesta

1 JOHDANTO

Opinnäytetyössämme käsittelemme huostaanotettujen lasten omaohjaajuuden tärkeyttä eräässä eteläsuomalaisessa lastensuojeluyksikössä. Pyrimme saamaan tutkimuksella ja avoimella haastattelulla sellaista tietoa, mitä voidaan käyttää toiminnan kehittämisessä asiakaslähtöisemmäksi.

Tutkimuksen tulosten avulla pyrimme siihen, että vastauksista tulee ilmi asioita, jotka auttavat lasten kanssa työskenteleviä aikuisia kehittämään omaa toimintaansa. Toiminnan tulisi vastata lasten toiveita ja tarpeita sijoituksen aikana. Tutkimukseen haastateltiin niin nykyisiä, kuin entisiä lastensuojelun asiakkaita, koska haluamme saada laajemman kuvan siitä, mitä asiakkaat toivovat ja mikä omaohjaajan toiminnassa on ollut hyödyllisintä elämänhallinnassa.

Työssämme teoria jakautuu lastensuojelua määrittävään lastensuojelulakiin, laadun hallintaan ja siitä tehtyihin tutkimustuloksiin, sekä omaohjaajuuteen. Lisäksi opinnäytetyössämme haluamme tuoda vahvasti esiin lastensuojelutyön, sekä tutkimustyön eettisyyden, etenkin kun tutkimuskohteenamme ovat lapset ja heidän näkökulman esiin tuominen.

Lastensuojelua ohjaa pitkälle lastensuojelulaki. Lapsi tarvitsee elämässään turvallisuutta ja aikuisen huolenpitoa. Tärkein piste ihmisen elämässä on lapsuus, joka kantaa pitkälle tulevaisuuteen. Joskus kuitenkin käy niin, että lapsi haluamattaan kasvaa turvattomassa ympäristössä, jolloin lastensuojelun on puututtava asiaan. Lastensuojelun tarkoituksena on eheyttää ja kasvattaa lasta kohti aikuisuutta ja itsenäisyyttä.

Palvelujärjestelmä takaa lapselle oikeat puitteet, jossa sosiaalityöntekijä on keskiössä lapsen ja lapsen perheen kanssa. Työntekijän päätöksellä lapsi voidaan sijoittaa avoimuuden riittämättömien tukitoimien perusteella. Sijoitetun lapsen psyykkiset oireet voivat johtua vanhempien välinpitämättömyydestä, mielenterveysongelmista tai päihteiden käytöstä. Lapsi on voinut kokea turvattomuutta, joten hän tarvitsee kehittyäkseen rinnalleen turvallisen aikuisen, joka välittää ja asettaa rajoja. Lähei-

nen aikuinen on lastensuojeluyksikössä omaohjaaja, jonka tehtävänä on turvata lapselle kodinomainen ympäristö kasvaa, oppia ja luoda turvallinen ja luottamuksellinen suhde lapsen kanssa.

Omaohjaaja on tärkeässä asemassa lapsen elämässä ja auttaa lasta selviytymään haastavasta arjesta. Omaohjaajan tulee olla persoonallinen, ammattitaitoinen ja omata hyvät vuorovaikutustaidot työssään eheyttäessään lapsen kasvua. Luottamuksellisen suhteen syntymiseen on monia edellytyksiä, ja lapsen yksilölliset piirteet tulee osata aikuisen toimesta ottaa huomioon.

Työssämme käytämme termiä lapsi toistuvasti, jotta lukijan olisi helpompi ymmärtää tekstiä helpommin ja kokonaisuus avautuu siten paremmin. Lastensuojelunlain (L13.4.2007) §6 mukaan lapseksi luetaan kaikki alle 18- vuotiaat.

Tutkimustuloksia avataan aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä, ja haastattelusta saatujen vastausten perusteella pystymme lähteä päättelemään esiin nousseita kehittämisen näkökulmia. Toivomme, että saamme arvokasta tietoa niin yhteistyökumppanillemme lastensuojeluyksikköön, kuin muihin vastaaviin yksiköihin. Huostaanotettujen lasten määrä kasvaa vuosi vuodelta, joten turvallisia ja läheisiä aikuisia tarvitaan takaamaan lapselle terve kehitys.

2 LASTENSUOJELU

Lastensuojelu on nimensä mukaisesti lasten suojelua, ja sillä on kolme perustehtävää. Lastensuojelulla pyritään vaikuttamaan lasten kasvuympäristöön, tukemaan vanhemmuutta, sekä suojelemaan lapsia. Näitä asioita ei yksin hoida sosiaaliviranomainen, vaan työ on laaja-alaista verkostotyötä eri viranomaisten kanssa. Yhteiskunta auttaa lapsen hyvinvoinnissa antamalla lapselle turvallisen elinympäristön, koska kehitykseen vaikuttavat niin päivähoido, koulu, kuin harrastustoiminta. Viranomaisten puuttuessa perheen tilanteeseen on päävastuu edelleen vanhemmilla. Vanhemmat ovat vastuussa lasten hyvinvoinnista ja siten heillä on myös oikeus päättää. Lastensuojelua ohjaa hyvin pitkälle lastensuojelulaki. (Lastensuojelun käsikirja 2016.)

Lastensuojelulain (L13.4.2007/417) tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen, sekä erityiseen suojeluun. Viranomaisten on tuettava vanhempia kasvatuksessa ja tarjottava perheille tukitoimia ja palveluita, jotka ovat kunnan järjestämiä. Tarvittaessa perheet on ohjattava lastensuojelun piiriin. Lastensuojelussa toteutetaan asiakassuunnitelmia jotka ovat perhe- ja lapsikeskeisiä. Ensisijaista on käyttää avohuollon tukitoimia, ja suunnitella sijoitusta vasta niiden ollessa riittämättömiä. Lasta suojeltaessa aina tulisi toimia lapsen edun mukaisesti. Lastensuojelun on pyrittävä ehkäisemään ongelmia ja sekä tarvittaessa puuttumaan niihin.

Kunnilla on vastuu lastensuojelupalveluiden järjestämisestä. Palveluja voidaan tuottaa kunnassa itse, tai ne voivat olla ostopalveluja muualta. Kunnilla säilyy velvollisuus palveluntuottajien toiminnan valvomisesta, vaikka palvelu olisi ostettu. Kuntien tulee laatia suunnitelma lasten- ja nuorten hyvinvoinnin edistämisestä, sekä lastensuojelun kehittämisestä ja järjestämisestä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2017.)

Kaikilla kunnan ja valtion virkasuhteessa olevilla on velvollisuus ilmoittaa lastensuojelutarpeen selvittämisestä, jonka jälkeen lastensuojeluasiala lähtee vireille. Tässä kohdassa ei enää päde virkamiehen vaitiolovelvollisuus. Sosiaalityöntekijän on välittömästi arvioitava kiireellisen avun tarve, jonka jälkeen tehdään palvelutarpeen

arviointi, mikäli katsotaan että lastensuojelua tarvitaan. Palvelutarpeensuunnitelmassa arvioidaan lapsen elinolosuhteet, sekä huoltajien mahdollisuudet vastata kasvatuksesta. Arvio on aloitettava viimeistään 7. päivänä ilmoituksen vastaanottamisesta. (L13.4.2007/417.)

Mikäli palvelutarpeen arvioinnin jälkeen työntekijä katsoo lapsen olevan vaarassa itselleen tai muille, hänellä on vaaralliset kasvuolosuhteet tai hän tarvitsee palveluita ja tukitoimia, alkaa silloin lastensuojelun asiakkuus. Asiakkuuden katsotaan alkavan myös silloin, kun kasvuolosuhteet halutaan kiireellisesti parantaa sijoittamalla lapsi kodin ulkopuolelle. (L13.4.2007/417.)

Lastensuojelulain (L13.4.2007/417) mukaan lastensuojeluasiakkaalle on tehtävä asiakassuunnitelma, josta käy ilmi kasvuolosuhteisiin vaikuttavat tekijät, sekä lapsen ja perheen tarvitsemat tukitoimet ja palvelut. Suunnitelmaa tehdessä paikalla tulee olla lapsi, huoltaja, tai muu läheinen lapsen kasvatuksesta vastaava henkilö. Lisäksi kirjataan arvioitu aika, jona aikana tavoitteet pyritään toteuttamaan. Suunnitelma tarkistetaan kerran vuodessa tai tarvittaessa. Mikäli lapsi on huostaanotettu, suunnitelmaan tulee kirjata sijoituksen tarkoitus ja tavoitteet, sekä erityisen tuen ja avun tarve. Asiakassuunnitelmaa täydennetään tarvittaessa hoito- ja kasvatussuunnitelmalla. Suunnitelmaan tulee kirjata yhteydenpitotavoitteet lapsen ja aikuisen välillä. Vanhemmille tehdään oma asiakassuunnitelma sosiaali- tai terveydenhuollon kanssa.

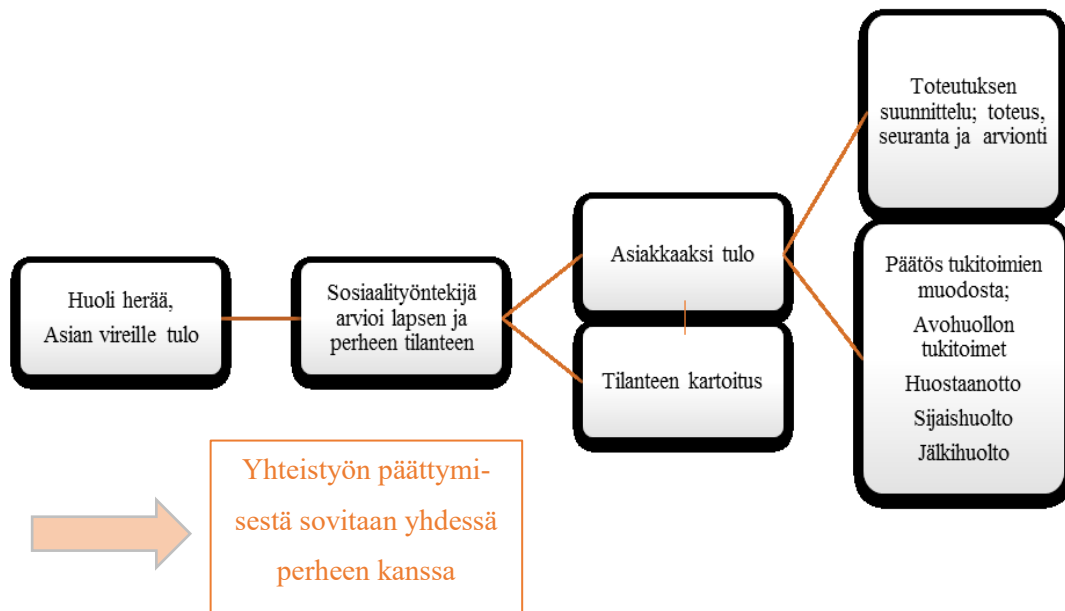
Kun lastensuojelun tarve on todettu, on silloin viipymättä aloitettava avohuollon tukipalvelut. Tukitoimien tarkoituksena on edistää lapsen myönteistä kehitystä, sekä tukea ja vahvistaa vanhempia kasvatustyössä. Tukitoimia voivat olla perheiden ongelmatilanteen selvittäminen, taloudellinen tuki, koulunkäynti, asunnon hankinta, harrastustoiminta tai läheisten suhteissa tukeminen. Mikäli avohuollon tukitoimet eivät enää riitä, on sijoitus silloin lapsen edun mukaista. (L13.4.2007/417.)

Lastensuojelulaki (L13.4.2007/417) määrittää, että lapsi voidaan sijoittaa kiireellisesti, kun hän on välittömässä vaarassa. Kiireellisen sijoituksen kesto voi olla kuitenkin vain 30 päivää, jonka jälkeen hallinto-oikeus arvioi ja tekee päätöksen lapsen

edun mukaisesti. Lapsi otetaan huostaan, mikäli hänellä on vaarallinen kasvuympäristö tai hän vaarantaa omaa terveyttään esimerkiksi käyttämällä päihteitä. Sosiaalihuolto valmistele huostaanottoa käsittävän päätöksen vanhempien siihen suostuessa. Huostaanottopäätöksen tekee aina hallinto-oikeus, joten selvitykseen on aina liitettävä kaikki lapseen liittyvä materiaali perusteluineen. Sosiaalihuolto päättää minne lapsi sijoitetaan, mikäli hänet huostaanotetaan.

Sijaishuolto on kodin ulkopuolella tapahtuvaa kasvatusta huostaanotetuille ja kii-reellisesti sijoitetuille. Sijaishuolto voi tapahtua sijaisperheessä tai laitoksessa lapsen yksityisyyttä kunnioittaen. Laitoksessa on oltava riittävät ja asianmukaiset toimitilat ja toimintavälineet, sekä henkilöstön tulee ottaa huomioon yksikön asukaskunnan erityistarpeet ja toiminnan luonne. (L13.4.2007/417.)

Lastensuojelun asiakasprosessi voidaan kuvata kuvan 1 mukaisella tavalla (Tainio 2013).

Kuva 1. Lastensuojelun asiakasprosessikaavio.

Mikäli lapsi sijoitetaan, laitoksessa tai sijaisperheessä asuminen muuttaa vääjäämättä lapsen ja vanhemman välisiä suhteita. Lapsi voi saada leiman aiheuttamastaan tai kokemastaan pahuudesta ja siten sen sivuuttaminen on lasta mitätöivää. Keskeinen tehtävä on järjestää lapselle sijaishuollossa mahdollisimman tavallinen ja kodinomainen arki, jossa lapsille tulee kokemus siitä, että henkilökunta pitää heistä huolen. Laitostoiminnassa muodot ovat oltava lapselle ymmärrettäviä toimintoja ja tavoitteita. Tehtävässä on keskeistä henkilökunnan ja lasten välinen vuorovaikutus, monimuotoisuus sekä laajuus. (Eronen 2009, 194, 210–211.)

Lastensuojelulain (L13.4.2007/417) mukaan lapselle on selvitettävä ikä huomioon, miksi hänet on huostaanotettu ja miten hänen kanssaan jatkossa tullaan toimimaan. Lapselle on järjestettävä aikaa sosiaalityöntekijän kanssa ja keskusteltava häntä koskevista asioista. Hänellä on oikeus tavata vanhempiaan, sisaruksiaan ja lisäksi hänellä tulee olla yhteydenotto mahdollisuus puhelimitse tai kirjeitse.

YK:n lasten oikeuksien sopimuksen mukaan lapsen osallisuus on kansainvälisellä tasolla määritelty. Silloin on velvollisuus toimia aina lapsen edun turvaamiseksi. Lapsen näkemykset on otettava huomioon hänen kehitystasonsa mukaisesti. Peltonen sanookin, että ”mitä enemmän lapset ja nuoret voivat olla päätöksiä tekemässä, sitä enemmän heidän ajatellaan olevan osallisia toiminnassa, jota päätökset koskevat”. (Peltonen 2009, 117, 127.)

Lasta kokeva päätösvalta siirtyy osittain sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle silloin, kun lapsi on sijoitettuna kodin ulkopuolelle. Silloin viranomaisen päättää lapsen olinpaikkaan, kasvatukseen, hoitoon, valvontaan, opetukseen ja terveydenhuoltoon liittyvistä asioista. Päätösvalta siirtyy viranomaistaholle kuitenkin vain siltä osin, kuin se sijaishuollon toteuttamiseksi on tarpeen. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2017, a.)

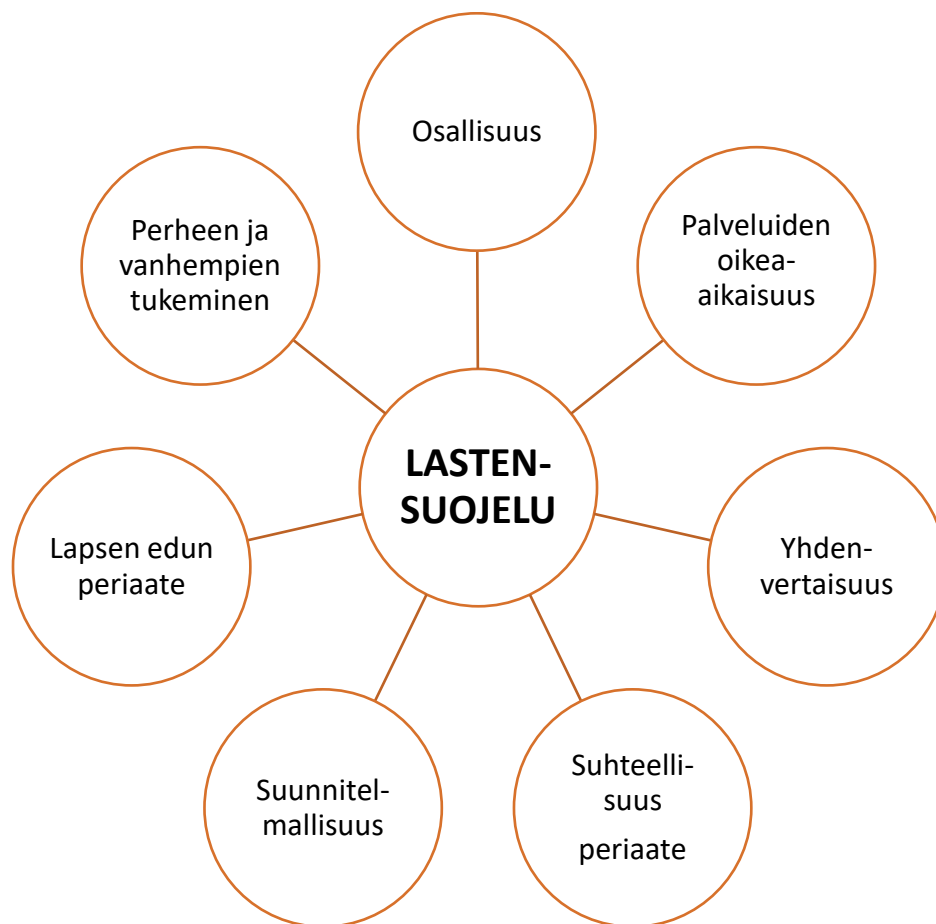
2.1 Lastensuojelun tavoitteet

Riippumatta siitä, missä lapsi asuu ja mitä palveluita hän käyttää, lastensuojelun tavoitteena on, että lapsi tulee autetuksi. Niin työntekijän, kuin lasten ja hänen vanhempien tulee luottaa palvelujärjestelmään, sekä siinä käytettäviin työmenetelmiin.

Lapsi, joka on lastensuojelun asiakkaana, tarvitsee moniammatillisuutta ja viranomaisia saadakseen oikeaa palvelua, oikeaan aikaan. Tieto palveluista luo turvaa ja luottamusta jo silloin, kun palveluille ei edes vielä ole tarvetta. Asiakasprosessista vastaa lastensuojelun työntekijä aina yksilöllisesti ja hän saa asiantuntevaa tukea moniammatilliselta ryhmältä. Rakenteista ja organisaatioista vastaa poliittiset päättökentekijät ja heidän tehtävänä on varmistaa, että lapsi saa riittävän tuen. (Lastensuojelun laatusuositus 2014, 22–23.)

Sosiaali- ja terveydenhuollon lapsi- ja perhetyössä varhainen tuki, perheen auttaminen, sekä tiivis yhteistyö ovat onnistumisen edellytyksiä, kertoo Hurskainen (2017). Hurskainen kiteyttää hallituksen lausunnon, jossa hallituksen esittämä valinnanvapausmalli loisi uusia raja-aitoja, yhteistyö vaikeutuisi, sekä erot kasvaisivat niin terveydessä, kuin hyvinvoinnissa. Nykyinen hallitus pyrkii saamaan säästöjä kolme miljardia, jotka luotaisiin vähentämällä kalliita huostaanottoja, mutta lisäämällä ennaltaehkäiseviä palveluita. Edellytyksenä olisi, että palvelut toimisivat kokonaisuutena. Mallin mukaan yhden perheen palvelut pirstoutuvat usealle eri taholle, tiedonkulku vaikeutuu ja lisäksi neuvonta ja ohjaus monimutkaistuvat. Malli on ongelmallinen erityisesti perheille ja niille, joilla on moninaisia palvelutarpeita. Palveluiden tulisi olla matalan kynnyksen palveluita ja jo nyt lapset kokevat, että heidän asiansa on hajautunut liian monelle ihmiselle. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2018, a.) on myös sitä mieltä, että asiakkaiden palveluiden saatavuus vaikeutuu huomattavasti kunta- ja palvelurakennemuutoksissa. Tehokkuutta etsitään nyt yksityistämällä, yksinkertaistamalla, pilkkomalla ja keskittämällä palveluita isolle joukolle kansalaisia, huomioimatta yksilöllisiä tarpeita.

Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua kuitenkin ohjaa keskeiset periaatteet, jotka ovat jaettu seitsemään alueeseen. Periaatteet tulevat ilmi seuraavasta kuviosta (kuva 2).

Kuva 2. Lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun keskeiset periaatteet.

Ensimmäinen periaate lastensuojelussa on osallisuus, joka vaatii vastavuoroisuutta niin yhteisöltä kuin yksilöltä. Vastavuoroisuus toteutuu yksilön aktiivisuutena ja yhteisön mukaan tulemisen mahdollistajana. Koska lapset omaavat oikeuden osallisuuteen aikuisten tavoin, on erityisesti huonossa asemassa olevan lapsen kuulluksi tulemisesta pidettävä huolta. Tämä edellyttää ammattilaiselta suurta avoimuutta toimissaan. Palveluiden suunnittelussa tulee ottaa huomioon niin lapsen, kuin tämän vanhempienkin osallistaminen. Lapsen mielipiteen huomioonottaminen päätöksenteossa on viranomaisen velvollisuus. Erityisesti nuorten kanssa työtä tekevän on tärkeää kannustaa nuorta osallisuuteen. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2018, b.) Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (L22.9.2000/812) velvoittaa sosiaalihuollon kunnioittavan asiakkaan itsemääräämisoikeutta ja annettava asiak-

kaalle mahdollisuus osallistua palveluidensa suunnitteluun ja toteuttamiseen. Osallisuutta periaatteena tarkoitetaan mahdollisuutta olla mukana oman elämän suunnittelussa ja päätöksenteossa (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018, b).

Seuraavana tärkeänä periaatteena voidaan pitää palveluiden oikea-aikaisuutta. Sosiaalihuoltolain mukaan asiakkaan on saatava asiakkaan edun mukaisesti oikeaa palvelua, oikeaan aikaan ja riittävästi (L1301/2014). Lastensuojelun periaatteena on varhaisen puuttumisen malli, eli ongelmia pyritään ennaltaehkäisemään ennen niiden todellista puhkeamista. Varhainen puuttuminen on eettistä ja tehokasta niin yksilön, kuin yhteiskunnankin näkökulmasta. Varhainen puuttuminen vaatii moniammatillista yhteistyötä, jotta alkavat ongelmat huomataan riittävän ajoissa. Lastensuojelu on järjestettävä niin, että se palvelee asiakkaitaan heille mieluisella tavalla ja koordinoitusti palvelujärjestelmän osoittavalla tavalla. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018, b.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2018, b) lisää periaatteisiin, että kansalaisilla tulee olla yhdenvertaiset mahdollisuudet ja oikeudet palveluihin. Oikeusturvallisista syistä on merkittävää, että samankaltaisissa asiakastilanteissa ratkaisuja ohjaa yhtenäinen ja johdonmukainen linja. Suhteellisuusperiaate taas tarkoittaa asiakkaalle annettavia apukeinoja suhteessa asiakkaan avuntarpeeseen ja sille asetettuihin tavoitteisiin. Lastensuojelussa ei käytetä vähitellen raskauttavien keinojen mallia, vaan aina on valittava sellainen toimintamalli, joka ajaa lapsen etua ja tukee lasta, sekä hänen perhettä kunnioittaen. Perheen tilanteeseen puututaan vain sen verran, kuin lapsen edun mukaan on tarpeen. Lapsen edun mukaisesti ensisijaista on käyttää avohuollon tukitoimia, mikäli sijaishuolto katsotaan tarpeelliseksi, tulee se järjestää viivytyksettä.

Lastensuojelun johtaminen, suunnitteleminen ja toteutus on oltava pitkäjänteistä ja päämäärätietoista. Asiakassuunnitelmaa on toistuvasti seurattava ja arvioitava sen toteutumista. Suunnitelma tulee mahdollisuuksien mukaan laatia yhdessä perheen ja moniammatillisen yhteistyöverkoston kanssa. Suunnitelma on laadittava, vaikka asiakas ei olisi halukas sen työstämiseen osallistumaan. Suunnitelman laatiminen

lähtee lapsen tarpeiden selvittämisestä, ja suunnitelman avulla tehtyä työtä ja annettujen palveluiden vaikuttavuutta pystytään seuraamaan ja tehostamaan. (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2018, b.)

Lapsen edun periaatteena on edistää lapsien riskiolosuhteiden vähentämistä ja kasvuolojen kehittämistä. Yhteiskuntaa suunniteltaessa ja suunnitelmien toteuttamisessa tulee ottaa huomioon myönteisen kasvuympäristön luominen ja lapsilähtöinen näkökulma. Lapsi tulee nähdä aktiivisena oman elämänsä toimijana. Myös aikuisille suunnatuissa palveluissa lapsen etu on huomioitava, ja palvelujärjestelmää kehitettäessä tulee ennakoita lasten hyvinvointiin ja tarpeisiin vastaamisen resursseja. Tehtävät ratkaisut ja päätökset on pystyttävä perustelemaan lapsen näkökulmasta. Lapsen etu korostuu vanhempien ollessa jostain syystä kykenemättömiä riittävään hoivaan ja huolenpitoon. (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2018, b.)

Perheitä tulee tukea mahdollisimman pitkälle yleisten palvelujen avulla ja erityistä tukea on annettava sitä tarvitseville. Lasten huoltajat ja muut kasvatukseen osallistuvat ovat oikeutettuja viranomaistukeen kasvatustyössään. Yhteiskunnallisissa toiminnoissa on huomioitava perheiden näkökulma ja pyrittävä turvaamaan heidän toimeentulo päätöksenteossa. Sijaishuollon yksi kantavista periaatteista on lasten perheiden kunnioittaminen. Huostaanotetun lapsen asioissa on pyrittävä mahdollisuuksien mukaan perheen ja lapsen jälleen yhdistämiseen, ja vanhempien kuntoutumista edistettävä viranomaistahon puolesta. Myös sijaishuollossa asuvan nuoren hoitoon osallistuvat henkilöt ovat oikeutettuja tukeen kasvatustehtävässään. (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2018, b.)

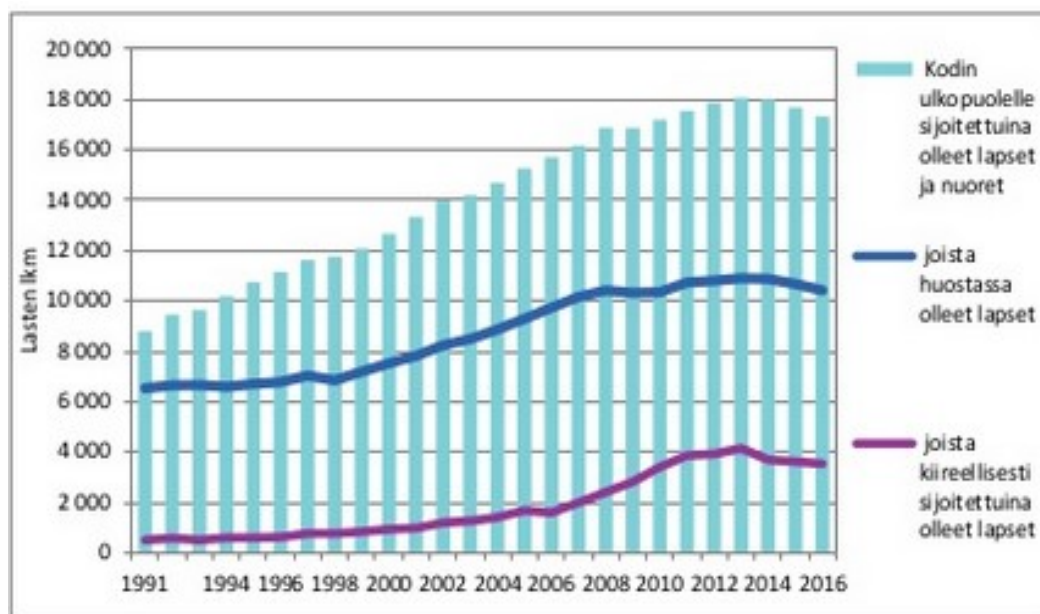
2.2 Lastensuojelun tarve

Suomessa sosiaali- ja terveystalvelujärjestelmä on pitkään ollut muutosten kohteena, joten tutkittua tietoa tarvitaan muutosten toteuttamiseen, vaikutusten seurantaan ja arviointiin. Tietoa hyödynnetään myös sosiaalityön palvelukokonaisuuksissa ja siinä, miten lastensuojelu tullaan kokonaisuuteen sijoittamaan. Tärkeää on tutkia, miksi lapsen sijoitusta kodin ulkopuolelle ei pystytty ennaltaehkäisemään (Heino, Hyry, Ikäheimo, Kuronen & Rajala ym. 2016, 3).

Sosiaali- ja terveysministeriö toimeksi antoi Terveyden ja hyvinvoinninlaitokselle HuosTA-hankkeen, johon osallistui kahdeksan kuntaa, kolme sosiaalialan osaamiskeskusta, sekä kaksi yliopistoa. Tutkimuksessa avattiin lasten ja nuorten elämäntilanteita seuraten kehitystä vaarantavia tekijöitä, jotka kytkeytyvät sijoitukseen ja huostaanoton uhkaan. Tutkimuksessa haluttiin selvittää myös ennen sijoitusta tapahtuneita tuki ja avopalveluiden käyttöä, sekä miksi palvelut eivät ole olleet riittäviä ja tarkoituksenmukaisia. (Heino ym. 2016, 6.)

HuosTA-hankkeen (Heino yms. 2016, 4-7.) tutkimuksen kyselyyn osallistui 116 työntekijää, joista lapsen vastuusosiaaliryöntekijöitä oli peräti 55 prosenttia. Tutkimusaineistossa vastaajia oli 410 lasta, 368 perheestä. Syitä perheiden ongelmiin nousi monia, kuten yli puolet vanhemmista vastasi olleensa uupuneita ja tasan puolet vanhemmista käytti epäasiallista kasvatustyyliä. Myös vanhempien mielenterveysongelmat ja päihteiden käyttö nousivat osalla esiin. Tutkimuksen lapsista 98 prosenttia oli saanut jotain palvelua ennen sijoitusta, joka lähinnä tuli tukena koulun oppilashuollon kautta tai kotiin tuotuna perhetyönä. Tilanteista 15 prosenttia vastusti palveluiden käyttöä. Tutkimustuloksista ilmeni, että haastavissa tilanteissa palvelujärjestelmän toimivuus vaatii parempaa perehtymistä jatkossa. Merkittävää on myös se, että valtaosa tutkituista lapsista on jo ollut sijoitettuna kodin ulkopuolelle viimeisen 12 kuukauden aikana. Avohuollon palvelut ovat tavoittaneet ainoastaan 15 prosenttia tutkimusajankohtana sijoitetuista lapsista, eivätkä he ole olleet sijoitettuna viimeisen 12 kuukauden aikana.

Niin avohuollon, kuin lasten määrä sijoituksissa on kasvanut. Vuonna 2014 lastensuojeluilmoituksia tehtiin 107 301, joista lapsia oli 63 709. (Heino ym. 2016, 21.) Heino (2014) kertoo, että kun paine viimesijaisiin toimiin lisääntyy, katseet kääntyvät ensisijaisiin toimiin ja palveluihin. Palveluiden taloudellisilla säästöillä heikennetään perhekohtaisia ja lapsen yksilöllisiä tarpeita. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (2017, b.) tilastosta käy ilmi, kuinka kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä on kasvanut tasaisesti ajalla 1991-2016. Vuonna 2016 kaikkiaan kodin ulkopuolelle oli sijoitettuna 17 330 lasta. 3 529 lasta sijoitettiin kiireellisesti, joka on 2,6% vähemmän, kuin edellisellä vuonna (kuvio 1).

Kuvio 1. Kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset, sekä niistä huostassa ja kiireellisesti sijoitettuna olleet lapset vuosina 1991-2016 (THL 2017, b).

Verrattain Ruotsiin vuonna 2016, 30 500 lasta ja nuorta sai sosiaalihuoltolain mukaisia palveluita ja heistä yleensä yli 15 vuotiaat sijoituivat johonkin perhekotiin. Sijoitusten määrä on Ruotsissa yleisesti kasvussa. Vuonna 2002 strukturoituja avo- huollon palveluita sai 5 100 nuorta, kun taas vuonna 2016 palveluita sai jo 14 700. (Socialstyrelsen 2017.)

HuosTa-hankkeen (Heino ym. 2016, 8-9) päätulosten perusteella käytyjen keskusteluiden jälkeen, on todettu, että kynnyksistä lastensuojelun asiakkaaksi vaikuttaa nyt entistä korkeammalta. Lastensuojeluun ohjautuvien perheiden tarpeet ovat yhä enemmän ongelmallisempia ja monitahoisempia. Vaikeampaa on vastata tarpeisiin tulevan uudistuksen jälkeen. Avohuollon sosiaalityö on muuttunut entistä kuluttavammaksi ja työ on vaativaa. Tutkimustuloksista tuli ilmi, että jopa puolet koki henkistä rasittavuutta asiakkuuksissa, vaikka lapsen kanssa vietettiin yhteistä aikaa vain n. 13 tuntia ennen sijoitusta.

Sitran ja Terveystieteiden tutkimuskeskuksen tutkimuksessa ”Syrjäytymisen hinta – case investoinnin kannattavuuslaskelmasta” taas todettiin, että nuorten syrjäytyminen käy yhteiskunnalle kalliiksi. Tähän tutkimukseen osallistui vuonna 1987

syntyneet nuoret ja kallein piikki on jo nähtävissä ensimmäisen ikävuoden aikana. Ennakoiviksi tekijöiksi nousi vanhempien matala koulutustaso, päihde- ja mielen-terveysongelmat tai toimeentulon tarve, sekä muutokset perheessä. Mitä useampi tekijä, sitä todennäköisimmin lapsi tarvitsee elämän ja kasvun aikana erilaisia tuki-toimenpiteitä. Mikäli lapsi suorittaa peruskoulun ja jää sen varaan, yhteiskustannukset nuoren tulevaisuudessa voivat olla jopa 370 000 euroa. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2017, c.)

Koululaisten terveyttä tutkinut Rimpelän Matti (2001) arvioi, että 33 prosenttia koulunuorista voi huonosti. Moniongelmaiset perheet ovat lisääntyneet, eivätkä syyt löydy aina rahan puutteesta. Tutkittavan ryhmän ilmaisuista esiin nousi myöhäinen nukkumaanmeno, illat ja yöt ilman aikuisen seuraa, ei peseydytä, eikä vaihdeta vaatteita. Lisäksi tästä ryhmästä eniten ilmi tuli koulukiusaamista, ilottomuutta ja siten syrjäytymisen vaaraa voidaan pitää suurena. (Kemppinen 2002, 19.)

Lastensuojelun laatusuosituksista (2014, 26) tulee ilmi, että kehitettäessä palvelujärjestelmää kiinnitetäisiin huomiota lapsen hyvinvoinnin edistämiseen. Se vaatii vaikeuksien ja huolien tunnistamista, samalla tuoden esiin lapsen voimavaroja ja vahvuuksia. Kun työote on lapsikeskeinen, se yhdistää työntekijöitä, vanhempia ja lapsia yhteistyöhön ja siten keskitytään varmemmin lapsen hyvinvointia koskeviin asioihin. Scott (2007) nosti esiin kolme asiaa, joissa tarvitaan tutkittuun tietoon nojaavia lähestymistapoja: lastensuojelutarpeen arviointi, perheen tukeminen ja sijaishuolto. Toimintatavan on oltava suhteita rakentava ja sitouttava, sekä sellaisia että ne tukevat perheitä ja lapsia omissa yhteisöissään ja arjessa. Scott arvioi myös, että onnistuminen edellyttäisi ammattilaiset toimimaan lapsikeskeisimmin ja lapsikeskeiset ammattilaiset perhekeskeisemmin. (Heino ym. 2016, 22.)

2.3 Lastensuojelutyön perusta

Työntekijöiden kontaktit asiakkaisiin ovat lastensuojelutyön ydin. Yhdessä asiakkaan ja työntekijän kanssa määritellään perusteet asiakkuudelle, luodaan tavoitteet, sekä keinot niiden toteuttamiseksi. Asiakkuus on yhteinen matka parempaan tulevaisuuteen. Sosiaalialalla pätee humanistinen ihmiskäsitys, joka tarkoittaa, että ih-

minen on itsenäinen, yksilöllinen, luova ja tietyissä määrin vapaa olento. Asiakastyötä määrittää lisäksi moraalitieteellinen, joka on erittäin tärkeässä asemassa. Työntekijä tarvitsee tuekseen eettisiä pohdintataitoja. Myös vuorovaikutus ja luottamus yhdessä oman persoonallisuuden kanssa toimivat tärkeinä työvälineinä. Persoonan kautta työntekijä luo suhteen asiakkaaseen, jonka kautta ymmärretään, välitetään ja tuetaan. (Bardy 2009, 76–77.)

Häkkisen (1999, 95–96) mukaan ohjaajalle tulee lastensuojelussa tilanteita, joissa tulee tehdä päätös eri tahojen mielipiteiden ollessa vastakkaisia. Näissä tilanteissa tulee pystyä säilyttämään ammatillisuus ja lapsen edun mukainen toiminta. Monesti voidaan kuitenkin joutua tilanteeseen, jossa kaikki käytettävissä olevat vaihtoehdot ovat kyseenalaisia. Täytyy pystyä valitsemaan vähiten haittaa aiheuttava vaihtoehto. Ammattilaisilla on suuri vastuu päätöksiä tehdessään, sillä niillä saattaa olla kauaskantoiset vaikutukset lapsen elämään.

Perhe on aina ensisijainen asuinpaikka lapselle, joten lastensuojelulaki perustuu lapsikeskeiseen perhelähtöisyyteen. Lastensuojelutarpeen taustalla on väistämättä jokin elämänkriisi tai vaativa tilanne, johon tarvittava apu voi olla pitkä- tai lyhytkestoista. Jatkuvat kriisit perheessä lisää lastensuojelun tarvetta ja palveluiden tarve voi kulkea matkassa läpi koko lapsuuden. Yleensä perheen taustalla ovat ongelmina vanhempien päihteiden käyttö, mielenterveysongelmat tai väkivalta. (Bardy 2009, 41.)

Bardy (2009, 17) kertoo, että lapsuus on ihmisen kehityksen tärkein alue koko elämänkaareissa ja se kulkee mukana läpi elämän. Kaikki lapsuuden koettelemukset heijastavat myöhempään elämään. ”Lastensuojelu on erityistä toimintaa, jonka ytimet ulottuvat lapsuuden, aikuisuuden ja yhteiskunnan välisiin suhteisiin.” Lapsuudessa minäkuva hahmottuu, ja suhde omaan itseensä sekä maailmaan vahvistuu vuorovaikutuksellisesti. Käsitys lapsuudesta vaihtelee kulttuurin ja eri aikakausien mukaan. Ihmisen lapsuus on yksilöllinen ilmiö, joka kehittyy siten, mitä elämästä kerrotaan. Biologinen, psykologinen ja sosiaalinen kehitys ovat nopeaa, ja ne luovat pohjan tulevalle.

Helkama, Myllyniemi, Liebkind, Ruusuvuori, Lönnqvist, Hankonen, Mähönen, Jansinkaja ja Lipponen (2015, 51, 70) johdattelee ihmisen kasvua sosiaalipsykologian kautta sosialisatioksi. Sosialisatio kestää koko elämän ja sitä on tutkittukin monissa eri tieteissä, sen kuuluessa vahvasti ihmisen vuorovaikutuksellisuuteen. Ihminen käy läpi prosessin, ja tapahtumasarjan aikana ihminen oppii tiedot, säännöt, käsitykset ja asenteet, jotta toiminen yhteiskunnassa olisi mahdollista. Moraalinen sosialisatio perustuu tutkimusten perusteella synnynnäisenä huolenpitona ja auttamisena. Jo pieni lapsi tiedostaa ja havainnoi niitä ihmisiä, kenellä on hyvät aikomukset ja pahat aikomukset.

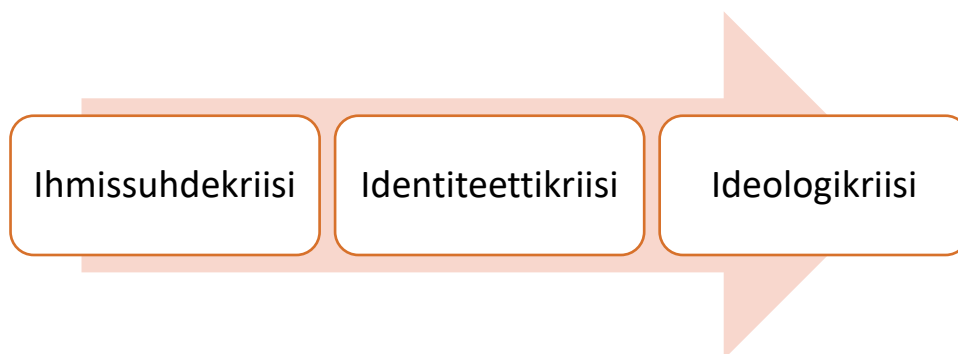
”Maailmanhistoria alkaa lastenhuoneista” (Hienrich Pestalozzi). Kemppinen (2002, 83-88) ajattelee lasten ja nuorten kasvatuksen muuttuneen vuosien saatossa ja kulttuurimme on elänyt murrosvaiheen. Ominaista kulttuurille on sen jatkuvuus esineiden ja tapojen siirtyessä sukupolvelta toiselle. Kulttuuriin liittyy myös psykologinen perimätieto, kuten käsitykset ja ajatukset yhteisöissä. Kulttuuri voidaan jakaa kahteen eri osaan, arkiajatteluun ja erilaisten normien noudattaminen. (Helkama ym. 2015, 333.) Kulttuurin muuttuessa olemme menettäneet elämän kannalta tärkeitä asioita, kuten hyviä tapoja, luonnon kunnioittamista ja tiukan kurin, maalta tulleiden perimätietojen mukana. Kaupunkilaistuminen on yhä yleisempää, joten kaupunkilaisvanhemmilta puuttuvat entisajan kasvatusmallit ja vanhempien linjattomuus hämmentää lapsia. Lapsuus lyhenee jatkuvasti ja syynä voidaan pitää josain määrin uudenlaista ajattelumallia ja ylimaterialisoitumista. Kaikkea voidaan pitää kaupallisena. Lapsi pyrkii aikuistumaan mahdollisimman vauhdilla, vaikka pinnan alla on usein kuitenkin lapsi, jonka psyykkinen kasvu on vielä kesken. Sisäinen kypsyys ei ole kehittynyt vielä ulkoapäin saatujen mallien ja tietojen pohjalta. (Kemppinen 2002, 83-88.)

Keltikangas-Järvisen (2010, 153–156) mukaan kiintymyssuhde on yksi tasapainoisen psyykkisen kehityksen edellytys. Suhteen kehitys alkaa varhain jo silloin, kun lapsella ei ole vielä sosiaalisia taitoja. Perusedellytyksenä on, että lapsella on mahdollisuus luoda kiintymyssuhde ensisijaiseen hoitajaansa. Aikuisuudessa saavutettavat läheiset ihmissuhteet heijastavat turvallista kiintymyssuhdetta lapsuudesta, eli

lapsi siirtää lapsuuden kiintymyssuhteen mallin myöhempisiin ihmissuhteisiin. Kiintymyssuhde voi olla turvallinen tai turvaton. Turvallinen kiintymyssuhde ilmenee esimerkiksi lapsen huolestumisella äidin lähtiessä, ja iloitsemalla hänen palaamisesta takaisin. Turvattoman kiintymyssuhteen kokenut lapsi taas ei ole huolissaan äidin lähtiessä, ja hänelle on ongelmattonta jäädä vieraiden ihmisten seuraan.

Tutkimusten mukaan kiintymyssuhde saavutetaan ensimmäisen kahden ja puolen ikävuoden aikana. Niiden aikana se on joko muodostunut turvalliseksi tai jäänyt turvattomaksi. On kuitenkin tutkimuksin todettu adoptiolapsia tutkimalla, että kiintymyssuhteen luominen on mahdollista vielä tämän iän jälkeenkin. Kuitenkin silloin se vaatii huomattavasti enemmän työtä, aikaa ja matkaa sen saavuttamiseksi voi olla mutkainen ja ongelmallinen. Tärkeää on olla luovuttamatta, vaikka tilanne tuntuisi hankalalta. Lapsuuden kiintymyssuhteet näkyvät aikuisena kykyinä muodostaa ja ylläpitää ihmissuhteita, sekä kestää niissä vastaantulevia haasteita. Kiintymyssuhteen syntymisessä tärkeää on se, että suhteen kohteena oleva aikuinen huolehtii lapsesta riittävän pitkään, ja on tämän käytettävissä tarvittaessa. (Keltikangas-Järvinen 2010, 153–156.)

Lapsesta aikuiseksi siirtyessä nuori uudistaa ihmissuhteitaan ja ajatusmaailmaansa. Lapsuuden kehityksen jälkeistä nuoruutta on kuvattu ihmisen toisena psykologisenä syntymänä. (Himberg, Laakso, Näätänen, Peltola & Vidjeskog 2003, 90–97.) Ketolaisen (2006) mukaan kriisit koetaan nuoruudessa 14–20 vuotiaina, jolloin taistellaan auktoriteetteja vastaan ja etsitään ideologiaa. Kriisit ovat jaettu kolmeen eri kriisivaiheeseen (kuva 3).

Kuva 3. Nuoruuden kriisin vaiheet.

Ihmissuhdekriisin aikana nuoren itsenäistyessä hän pyrkii irtautumaan vanhemmistaan, samalla kuitenkin kamppaillen sitä vastaan. Kyse on protestivaiheesta, joka tuo mukanaan vanhempiin kohdistuvia tunteiden purkauksia, sekä mielenosoituksia. Monesti suurin kiintymys ilmenee pahimpina ristiriitoina. Tätä seuraa uudelleenjärjestäytymisvaihe, jolloin nuori hyväksyy tilanteen ja nuoren suhteet seestymisen jälkeen muodostuvat uudelleen. Kaverisuhteiden rooli korostuu nuoruusvaiheessa, nuoren saadessa tukea ja pystyessä vertailemaan kokemuksiaan toisten kanssa. Tässä vaiheessa kaverisuhteet saattavat muuttua kokonaan, tai lujittua entistä vahvemmiksi. (Himberg, ym. 2003, 90–97.)

Identiteetikriisin aikana nuoren minäkuva ajatusmaailmallisesti muuttuu ja hakee siten rajojaan. Nuoren vastuu omista päätöksistä ja tekemisistä kasvaa. Kaveripiirissä nuoret vertaavat itseään toisiin, ja hyvää palautetta saadessaan kokevat olevansa hyväksytyjä. Tämä muokkaa nuoren suhdetta omaan itseensä. Identiteetikriisin loppuvaiheessa nuori uskaltaa tuoda esiin omat mielipiteensä ja myös tuoda esiin erilaisuutensa. Myös identiteetikriisivaiheessa sosiaalisten suhteiden merkitys korostuu minäkuvan kehityksessä. Turvaton lapsuus ja kielteiset palautteet voivat aiheuttaa nuorelle kielteisen minäkuvan kehittymisen. Tästä seurauksena aiheutuu kapinointia yleisiä sääntöjä vastaan. (Himberg ym. 2003, 99–103.)

Ideologisen kriisin kohdatessaan nuori etsii paikkaansa maailmassa, pohtien yhteiskunnallisia sekä uskonnollisia kysymyksiä. Nuori jäsentää uudelleen maailmankatsomustaan ja vertailee niitä uusiin näkökulmiin. Oudoista ja uusista tilanteista selviytymiseen nuorta auttaa vahva ideologinen käsitys maailmasta. Se auttaa myös vaikeiden asioiden käsittelyssä. Käsitysten varmentuessa nuori pystyy perustelemaan julki tuomiaan mielipiteitä niiden pohjalta. Nuoren itsenäistyessä maailmankatsomuksen merkitys kasvaa, vaikka se olisi aiemmin ollut vähäisemmässä roolissa nuoren elämässä. (Himberg ym. 2003, 107–110.)

2.4 Lapsen puutteellinen tunteidenhallinta

Törmikoski-Hampf (2008) oli tutkimuksessaan havainnoinut myös sijoitettujen lasten tunnekäyttäytymistä. Lapsille tunteiden käsittely ja palautteen vastaanottaminen

olivat hämmentäviä tilanteita, joita he eivät vielä hallitse. Erityisesti vastuunottaminen omasta käytöksestä, vanhempiin kohdistuvan ikävän käsitteleminen ja kielteisen palautteen vastaanottaminen olivat haastavia. Hankalien asioiden käsittelyä pyritään välttämään, samoin itkemistä. Lapset purkavat vaikeat tuntemukset enemmän tavaroita heittelemällä, piiloon menemisellä ja huitomisella, kuin että he näyttäisivät ohjaajalle kyyneleet. Vaikeneminen oli viimeisin keino tunteiden peittämiseen. Tästä huolimatta lapsia rauhoitti aikuisen sitkeä läsnäolo tilanteessa. Heikkinen (2005) on lastensuojelulasten parissa tekemässään työssä havainnoinut lasten vaikenemista. Aikaa saattaa kulua paljonkin, ennen kuin lapset avautuvat spontaanisti asioistaan. Törmikoski-Hampfin tutkimuksessa ilmeni, että hänen havainnoimat lapset vaikenivat asioistaan vielä neljän kuukauden sijoituksessa olemisen jälkeenkin. Omista kokemuksista vaikeneminen taas aiheuttaa ongelmia lapsen ja ohjaajan väliselle hoidolliselle vuorovaikutukselle. Tällöin auttamisen mahdollisuudet vähenevät, kun lasta ei pystytä kohtaamaan kokonaisvaltaisesti. (Laitinen & Hurtig 2002, 12-13.) Pohjola (2002) on maininnut, että lapsen eletyn elämän moralisoiva arvostelu ei auta lasta ollenkaan ja siten ohjaajalta edellytetään sensitiivisyyttä lapsen kanssa työskentelyssä (Törmikoski-Hampf 2008, 179-180.)

Hirsjärvien (1983) mukaan lasta tulee suojella sopimattomilta ja vahingoittavilta vaikutteilta. Aikuisen tulee tukea lasta tunne-elämän ja ajattelun kehittämisessä, lapsen yksilöllisyys huomioiden ja hänelle soveltuvalla tavalla. Bornstein (1995) on myös määritellyt lapseen kohdistuvan huolenpidon. Se on hoivaamista ja lapsen fyysisten tarpeiden täyttämistä. Lapselle tulee tarjota virikkeitä ja kokemuksia, jotka ilmenevät materialistisena huolenpitoa ja aikuisen tapana luoda lapselle fyysistä ympäristöä. Sosiaaliseen huolenpitoon kuuluu monipuolinen vuorovaikutus lapsen kanssa. Opetuksellinen huolenpito rakentuu keinoista, joita aikuinen käyttää luodakseen lapselle rohkeutta osallistua ja ymmärtää ympäröivää maailmaa. (Gjerstad 2015, 156-157.) Uusitalo (2007, 36-37) kirjoittaa, että yksi keino auttaa lasta on löytää mieluisa harrastus. Lapsi saattaa harrastusten myötä kasvattaa ja luoda omaa sosiaalista verkostoaan. Mieluinen harrastus ja sen tuomat kokemukset onnistumisesta ovat myös terveen itsetunnon rakennusaineita. Lapsen kanssa voi myös etukäteen suunnitella, mitä hän voisi tehdä silloin, kun yksinolo käy tukalaksi.

Ei ole kuitenkaan syytä huolestua ajoittaisesta yksinäisyyden tunteesta, vaan ainoastaan silloin, kun siitä on kehittymässä jatkuva kahle. Jotta lasta voitaisiin suojella tältä jatkuvalta yksinäisyyden tunteelta, on kasvattajan annettava lapselle parasta mahdollista: yhteistä aikaa.

Sijoituksen alussa lapsi saattaa kapinoida laitoksen aikuisia vastaan ja takertuu olemassa oleviin rutiineihin, joita hänen elämässään ei ole ennen ollut. Vähäinenkin poikkeavuus päiväjärjestyksessä saattaa laukaista tunteen purkauksia ja raivokohouksia. Pintaan nousee hylätyksi tulemisen pelko ja silloin varsinkin lapsen läheisin ohjaaja joutuu ottamaan tunteet vastaan, pyrkien kuitenkin auttamaan ja hallitsemaan niitä. Monta kertaa aikuisiin pettynyt, vihainen lapsi olettaa, että kukaan ei kestä hänen raivoaan ja kauheutta, vaan joutuu jälleen hylätyksi. Lapsi testaa tätä hypoteesia lukemattomia kertoja, kunnes hän saa kokemuksen, että häntä ei hylätä ja voi alkaa luottaa aikuiseen. (Sinkkonen 2010, 10–11.)

Kuten kaikilla tunteilla, myös vihalla on tärkeä tehtävä. Vihan tunne toimii viestinä siitä, mitä ympäristössä ja ihmisessä itsessä tapahtuu. Vihan ilmentyessä jokin asia on ylittänyt sen rajan, jonka olemme sille asettaneet. Nuoren ihmisen kohdalla vihan merkitys tunteena korostuu, sillä sen avulla viedään eteenpäin ikään kuuluvaa työskentelyä oman identiteetin kanssa. Vihan avulla lapsi puolustautuu, ja pitää huolen siitä, ettei jää muiden jalkoihin. Oma reviiiri, toimintamahdollisuudet ja tahto hahmottuvat vihan myötä. Tunteista pelko ja viha ovat huomattavan vaikeita, sillä niiden hallinta on haastavaa ja niihin liittyy voimakas fyysinen reaktio. Näin voimakkaissa tunteissa usein järki jää jalkoihin tunteen jyrätessä sen yli. Nuori ihminen on elämässään sellaisessa vaiheessa, jossa vasta opettelee hallitsemaan tunteitaan. Aikuisen tuki on tärkeässä roolissa, kun lapsi opettelee vihan käsittelemistä, sietämistä ja hyväksyttävää ilmaisutapaa. Aikuisen on osattava hyväksyä tämä vaihe kehityksellisenä haasteena ja todellisuutena, sen sijaan että asia nähtäisiin ongelmana. (Röning 2013, 149–150.)

Goldstein (1998) summaa tunteidenkäsittelykyvyn olevan lapsella vielä puutteellista ja se purkautuu herkästi impulsiivisena toimintana. Käytös tasaantuu ja muut-

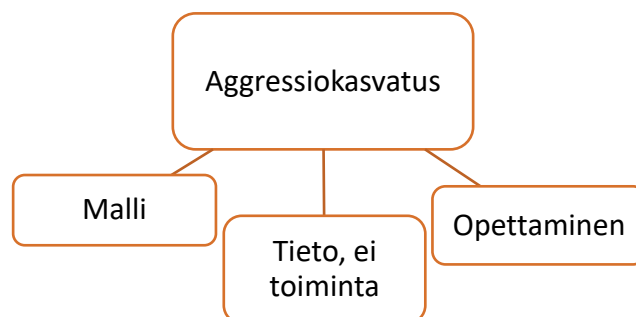
tuu hallitummaksi, kun kyky tunteiden sanottamiseen ja sietämiseen harjaantuu. Aikuisessa lapsen uhma saattaa aiheuttaa jopa vihan tunnetta lasta kohtaan, sekä turhautumista lapsen käytökseen. Vihan tunne aiheuttaa molemminpuolista varautuneisuutta, koska se sisältää mahdollisuuden edetä aggressiiviseksi tai väkivaltaiseksi. Näihin fyysisesti ilmeneviin toimintamalleihin turvautuvat useimmiten sellaiset lapset, joiden tunteiden hallinta, asenne ja sosiaaliset taidot ovat puutteellisesti kehittyneet.

On hyvä muistaa, ettei mikään yksittäinen piirre laukaise aggressiivista käyttäytymistä, vaan siihen on syynä useita ulkoisia, sekä sisäisiä tekijöitä. Lapsen kasvaessa aggressiivisia malleja käyttävässä ympäristössä, on vaarana, että lapsi alkaa toistaa näkemäänsä käyttäytymismallia. Painetta aiheuttavissa tilanteissa lapsen on näin ollen helpompi turvautua riitelyyn, toisen jyräämiseen ja uhkailuun, sen sijaan että hän pyrkisi käyttämään ongelmanratkaisuun sosiaalisia taitoja. Aggressiivisuus näyttäytyy tällaisissa tapauksissa lapselle voimakkuutena, vaikka hän samalla kamppailee omien sietämättömien ja hallitsemattomien tunteiden kanssa. Lapsi kokee ongelman olevan ulkoisissa ärsykkeissä, kuten muissa ihmisissä, eikä osaa nähdä kriittisesti omaa käyttäytymistään. Toisin sanoen lapsella ei ole minkäänlaisia oikeita keinoja tai osaamista ratkaista ongelmaa sosiaalisten taitojen ja itsehillinnän kautta, vaan ainoa mahdollisuus tilanteen ratkaisemiseksi on aggressiivisuus. (Röning 2013, 150–151.)

Lisäksi Röningin (2013, 151–152) mielestä aggressiivisen ja keinottoman käyttäytymisen lisäksi vihan tunne voi ilmentyä myös passiivisesti. Silloin se voi ilmetä esimerkiksi viivyttelynä, valittamisena, manipulointina tai tekemättä jättämisenä. Omaa vihaa ei välttämättä osata tunnistaa, tai sitä ei haluta myöntää. Viha voi kääntyä sisäänpäin, tai näyttäytyä pysyvänä vihamielisenä asenteena. Yhteistä aggressiivisuudelle ja passiiviselle aggressiivisuudelle on se, että molemmat ovat usein muiden mallista opittua. Lapsi saattaa tämän keinottoman mallin seurauksena olla arka ja manipuloiva, sekä valittaa selän takana todellisten ongelmaratkaisutaitojen puuttuessa. Tunteiden hallintaa ja ilmaisukykyä tarvitaan läpi elämän terveen sopeutumisen edellytykseksi. Siksi on tärkeää, ettei tällaisen toimintamallin kehittymistä tueta.

Lapsuus ja nuoruus ovat tunteidenhallinnan opettelu näkökulmasta erityistä aikaa. Aikuisuuden keinoja ei vielä osata, mutta lapsuuden keinotkaan eivät ole enää toimivia. Lapselle on tärkeää opettaa, että kaikki tunteen ovat sallittuja, mutta kaikki käyttäytymismallit eivät ole. Lapsi tarvitsee vihan hallinnan harjoittelussa aikuisen kasvatuksellista apua vuorovaikutus- ja tunnetaitojen oikeanlaiseen kehittymiseen. (Röning 2013, 152.)

Latham (1998) mukaan aggressiokasvatus voidaan jakaa kolmeen osatekijään; malliin, opettamiseen ja tietoon toiminnan sijaan (kuva 4).

Kuva 4. Aggressiokasvatuksen kolme mallia.

Kasvatus lähtee omasta mallista. Lapsi toistaa aikuiselta näkemäänsä kykyä vihan ja turhautumisen hallinnassa. Aikuisen mallin mukaan nuori oppii jäsentämään ja rauhoittamaan tilannetta. Tämä antaa lapselle tilaisuuden oman sisäisen toimintamallin kehittämiseen. Tunteidenhallintaa opettaessa teot kertovat enemmän kuin sanat. Oppiminen on tehokkaampaa, kun lapsi näkee mitä aikuinen eri tilanteissa tekee, kuin että aikuinen sanallisesti tätä pyrkisi opettamaan. Mikäli fyysinen toiminta on ristiriidassa sanallisen kanssa, teot merkitsevät poikkeuksetta enemmän. Aikuisen rooli on osoittaa lapselle, että aikuisuus ja oma toistamiskelpoinen toiminta ovat asioita, joita kannattaa tavoitella. Oman mallin perusta on toisen ihmisen kunnioittaminen ja jos aikuinen kohtelee nuorta kunnioittavasti sietämättömästä toiminnasta huolimatta, on todennäköisempää myös lapsen oppia kunnioittavan kohtaamisen taito. (Röning 2013, 152-153.)

Lasten ja nuorten ikätasoon kuuluu provosoiva toiminta. Kehittymättömien taitojen vuoksi ymmärrys moniin tilanteisiin tulee vasta tilanteiden jälkeen, joihin on jo ehtinyt reagoimaan impulsiivisesti. Aikuinen käyttäytyy odotetusti eri tavalla, koska hän tiedostaa tilanteen. Tunteiden ilmaisuun ei tällöin vaadita toimintaa. Aikuisen on ymmärrettävä lapsen käytöksen johtuvan rajojen etsimisestä, eikä siitä ole tarpeen provosoitua. Usein lapsi itsekään ei tahtoisi laittaa ympäristöönsä kokemaan omia tunteitaan, mutta se tapahtuu kehittymättömien tunteiden sietämisen seurauksena. Varsinkaan ammattikasvattajille tämän ei pitäisi tulla yllätyksenä, vaan he ymmärtävät ja tiedostavat, ettei käytös ole henkilökohtaista. Tätä kehitysvaihetta vastaan on turha taistella, koska vihaa käyttämällä lapsi pyrkii vapautumaan aikuisen käskyvallasta sekä löytämään oman äänensä. Aikuisen tulee sen sijaan vaatia ja opettaa lapselle jämäkkää käytöstä riehuminen sijaan. (Röning 2013, 154-155.) Trevithick (2008, 231) nostaakin esille, että positiivinen palautteen antaminen avoimesti vahvistaa, ja tavoitteiden kautta näytetään oikeaa tietä. Lisäksi asiakassuhteeseen tulee antaa tukea, jotta muutoksiin on mahdollista päästä, saaden niin myönteistä, kuin negatiivista palautetta.

Latham (1998) mukaan aikuisen kontrolloitu käytös ei ole kuitenkaan vielä riittävä toimenpide nuoren tunteidenhallinnan opettamiseksi. Lapselle on konkreettisesti opetettava ongelmanratkaisutaitoja, keinoja itsehillintään ja vihan hallintaan sekä taitavaa sosiaalista käyttäytymistä. Kun käytettävissä on enemmän käyttäytymisen keinoja, jää nuorelle mahdollisuus valita millaiseen lopputulokseen hän tilanteessa haluaa pyrkiä. Aggressiivisen mallin oppineelle lapselle on haastavaa myöntää, ettei hän osaa ratkaista paineisia tilanteita muilla tavoilla. Juuri siksi on tärkeää opettaa ja sen myötä antaa lapselle lisää vaihtoehtoja. Esimerkiksi juuri ongelmanratkaisutaitojen, empatian ja vaativien sosiaalisten taitojen opettaminen nuorelle aikuisen toimesta on hyväksi. Pelkkä opettaminen ei kuitenkaan riitä, vaan lapsen on saatava myös turvallisesti harjoitella ilmaisemaan omaa tahtoa. Lapselle on suotava myös lupa epäonnistua. (Röning 2013, 154.)

Greenhalg (2003,44) mukaan työskentely tunne- ja käyttäytymisongelmista kärsivien lasten kanssa antaa parhaimmillaan iloa tekijälleen, kun hän näkee lapsen valmiuksien muutoksen ja kehittymisen. Harvoin muutosta tapahtuu ilman kovaa työtä

ja ahdistusta siitä, saadaanko myönteistä kehitystä näkyviin lainkaan, tai onko se edes mahdollista saavuttaa. Ollessaan vannoutunut haastavan lapsen hoivaamiseen, voi työntekijä toisinaan tuntea itsensä kaikkensa antaneeksi ja uupuneeksi vaatimusten alla. Tällaisten lasten kanssa työskentely on stressaavaa. Heidän käyttäytyminen haastaa paitsi työntekijän ammattitaidon, myös heidän henkilökohtaiset valmiudet, sietokyvyn, arvot ja etiikan.

Ohjaajalla tulee olla johdonmukainen, ennakoitava ja lasta kunnioittava ote työssään, jotta muutos lapsen tilanteeseen olisi mahdollinen. Ohjaajalta vaaditaan kykyä asettaa lapselle rajoja, sekä välittämään aitoa kiinnostusta tämän asioista. Lapsi saattaa peilata kaikkea kokemaansa aikuiseen, jolloin lapsi saattaa testata aikuisen luotettavuutta ääri rajoille asti. Psykyinen oireilu on kuitenkin viesti siitä, että lapsi haluaa kehittyä ja kasvaa kohti itsenäisyyttä. Lapsi joka on liian voimaton oireilemaan, on todennäköisesti menettänyt jo toivonsa. On tärkeää muistaa, että vaikean taustan omaavalla lapsellakin on mahdollisuus kasvaa itsenäiseksi ja pärjääväksi. Tähän lapsi tarvitsee aikaa ja kestävän suhteen ohjaavaan aikuiseen. (Häkkinen 1999, 106–120.)

Kemppisen (2002, 12) mukaan kasvatusvisualisointia voidaan käyttää apuna kasvatustyössä lasten ja nuorten kanssa. Se antaa keinoja työstämään asioita ja löytämään myös oman itsensä kasvattajana. Punaisena lankana visualisoinnissa on opetella ohjaamaan kasvatusta tavoitteiden pohjalta. Visualisointiin liittyvät mielikuvituksen käyttö, mielenhallinta, positiivisen ajattelun hyödyntäminen ja keskittymiskyvyn kehittäminen.

3 OMAOHJAAJA KASVATTAJANA

Sijaishuollossa ohjattavilla lapsilla saattaa olla taakkanaan erilaisia traumoja elämänsä varrelta, ja he ovat mahdollisesti jääneet paitsi tarvitsemastaan huolenpidosta. Näiden lasten minäkuvan kehitys on vaurioitunut aikuisten riittämättömän huolenpidon seurauksena, eli sillä on ollut heikentävä vaikutus lapsen kehitykseen. Jos lapsella on takanaan paljon turvattomia suhteita aikuiseen, on vuorovaikutussuhteen rakentaminen lapsen kanssa monesti haastavaa. Lapsen on vaikeaa luottaa aikuiseen, koska maailmankuva voi olla hyvin vääristynyt ja pelkoa aiheuttava. Ohjaajan tulee ymmärtää, ettei lapselta voida edellyttää nopeita kehityksen askeleita. Koska lapsi on usein oppinut väärennällisen vuorovaikutuksen keinon, jatkaa hän herkästi niiden toistamista. Tällaista käytöstä on esimerkiksi aggressiivisuus, toisen ihmisen ymmärtämättömyys, sekä sopeutumisen ongelmat. (Häkkinen 1999, 106–120.)

Laakso (2016, 158-159) on kirjoittanut tutkimuksistaan koskien huostaanoton tuomia muutoksia lapsen elämässä. Lapsia ja nuoria on pyydetty kertomaan muun muassa luottamuksellisista suhteistaan heitä hoitaviin aikuisiin. Huostaanotetut lapset ovat kertoneet sijoituksen yhdeksi parhaaksi puoleksi sen, että heillä on ollut lähellään edes yksi merkittävä aikuinen. Yhdeksi huonoksi puoleksi sen sijaan on nostettu satunnaisten työntekijöiden vähättelevä asenne lasta kohtaan. Useissa suomalaisissa tutkimuksista on myös ilmennyt lasten arvostavan kuulluksi tulemistä, rajoitustoimenpiteiden merkityksellisyttä ja sosiaalisen pääoman lisääntymistä sijoituksen aikana. Yhteenvetona aiemmista tutkimuksista on todettu keskeisiksi seikoiksi lasten kokemuksissa nousseen sijaishuoltoapaikan käytännöt, sekä lapsen suhteet hänelle tärkeisiin ihmisiin. On tärkeää ymmärtää sijaishuoltopaikassa tehtävän työn käytännöllis-moraalinen luonne, ja siten kohdistaa tarkastelu lapsen kohtaamiseen, lasten ja aikuisten välisiin suhteisiin ja eettisyyden toteutumiseen yllättävissäkin tilanteissa.

Sijoitettu lapsi on saattanut kokea elämässään paljon haasteita suhteissaan aikuisiin. Lapsen elämistä sijaishuollossa helpottaa omaohjaaja, joka korostuu lapselle luo-

tettavana ja turvallisena kohteena kiintyä. Omaohjaaja on usein lapselle työntekijöistä tärkein, ja lapsen häneltä saama tarpeiden huomiointi on terapeutista. Omaohjaajalla tulee olla osaamista auttaa lasta tunne-elämän haasteissa ja hänellä tulee olla ote lapsen asioista. Työntekijällä tulee olla herkkyyttä tunnistaa lapsen tunnetiloja, sekä rohkaista tätä puhumaan vaikeistakin asioista. Koska yhdelle ohjaajalle kuuluu myös muiden laitoksessa asuvien lasten ohjaaminen työvuorossaan, tulee hänen osata tasapainoilla huomion jakamisessa. On tärkeää työtiiminä havainnoida lapsen ja ohjaajan välistä suhdetta myös siitä näkökulmasta, että liiallista sitoutumista ei pääse syntymään ja siten suhde pysyy terveenä. (Tanskanen & Timonen-Kallio 2009, 83.)

Törmikoski-Hampf (2008) on aiemmin tutkinut sijaishuollossa asuvan lapsen ja laitoksen henkilökunnan välistä suhdetta. Jokaisella ohjaajalla oli oma, merkittävä paikka lapsen elämässä. Lapset pyrkivät päättelemään, mikä on ohjaajalle itselleen merkityksellistä, ja pyrkivät tätä päättelyn kautta saatua tietoa hyväksi käyttäen hakemaan ohjaajalta huomiota. Lapset valikoivat kenelle ohjaajalle he kertoivat esimerkiksi kouluarvosanoista, ja kenelle taas harrastukseen liittyvistä seikoista. Sen sijaan selkeää eroa ei oltu tehty siihen, kuka ohjaaja on mukava ja kuka vähemmän miellyttävä. Tutkimuksesta ilmeni myös, että naisohjaajien on luontevampaa päästää lapsi fyysisesti lähemmäksi ohjaajaa itseään. Tämä läheisyys on ilmentynyt muun muassa silittelynä ja halaamisena nukkumaan mentäessä. Sijoitetut tytöt kiinnittivät myös enemmän huomiota naisohjaajien ulkoisiin seikkoihin, kuten hiustyyliin ja pukeutumiseen. Miespuolisilta ohjaajilta sen sijaan lapset odottivat osallistumista ja toimintaa. Vuorovaikutus oli myös erilaista miesohjaajien kanssa, sen ollessa epämuodollisempaa ja välittömämpää. Lapselle on kuitenkin tärkeää, että hän saa olla vuorovaikutuksessa niin mies, kuin naisohjaajienkin kanssa.

Ohjaajan ja lapsen suhteen tulee olla vastavuoroinen ja henkilökohtainen tunnesuhde, etenkin kun kyse on eheyttävästä kasvatuksesta. Aikuisen on pystyttävä luomaan lapsen elämään turvallisuutta, huolenpitoa ja luotettavuutta. Tämä tarkoittaa myös sitä, että ajoittain ohjaajalle syntyvää luovuttamisen halua on pystyttävä vastustamaan. Lapsen ja aikuisen välisessä suhteessa on pyrittävä molemminpuoliseen positiivisuuteen. Näin aikuisella ja lapsella on mahdollisuus suoriutua paremmin

tehtävästä, joka on lapsen samaistuminen aikuiseen ja aikuisen käyttäminen voimavarana kasvussaan. On tärkeää, että omaohjaaja on selvillä lapsen tarvitseman tuen muodoista. Omaohjaajan ja lapsen välinen suhde määritellään kiintymyssuhteeksi, ja tämä suhde on osa omaohjaajamenetelmää. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 101–102.)

3.1 Omaohjaajuus työmenetelmänä

Lastenkodeissa jokapäiväinen huolenpito lapsesta nojaa omaohjaajamenetelmään (Timonen-Kallio 2012, 47). Kyrönseppä & Rautiainen (1993, 101–102) mukaan omaohjaaja pitää huolen lapsen kasvatuksen järjestelmällisyydestä ja suunnitelmallisuudesta tämän laitoshoidon aikana. Lastensuojelulaitoksesta riippuen omaohjaajan vastuulla on erinäisiä lapsen kasvatukseen ja hoitoon liittyviä tehtäviä. Omaohjaaja tekee moniammatillista yhteistyötä laitoksen työntekijöiden ja muiden kasvatukseen liittyvien asiantuntijoiden kanssa.

Sijaishuoltopalveluissa omaohjaaja vastaa lapsen yksilöllisen hoidon ja kasvatuksen toteutumisesta. Hänen työhönsä kuuluu omaohjattavan lapsen kokonaisvaltainen tukeminen. Kasvatusjohtajan kanssa omaohjaaja osallistuu lapsen asiakassuunnitelmapalaveriinhin, neuvotteluihin, kasvatus- ja hoitosuunnitelman toteutukseen, kontaktien luomiseen vanhempiin ja sosiaalityöntekijään, sekä muihin lasta koskeviin yhteistyötahoihin. Omaohjaajan työtehtäviä on monia, ja siksi käsitettä on haastavaa avata yksiselitteisesti. Omaohjaajalle on asetettu odotuksia erilaisista rooleista ja niiden täyttämistä. Odotukset koostuvat työntekijästä itsestään, lapsesta, sekä työyhteisön periaatteista. Vaikka kaikkia rooleja ei pystyisi täyttämään, ei se välttämättä tarkoita omaohjaajan tehtävässä epäonnistumista. Omaohjaajaan työkentän laaja-alaisuuden vuoksi tässä tehtävässä toimiminen on haastava tehtävä. (Laatukäsikirja 2010, 16–27.)

Röningin (2013, 155–157) mukaan tasaiset ja ennustettavasti käyttäytyvät aikuiset ja selvät, muuttumattomat pelisäännöt ehkäisevät ongelmien syntymistä. Tärkeää on luoda lapselle johdonmukainen ja turvallinen toimintaympäristö. Tottelevaisuutta tärkeämpää on pyrkiä yhteistyöhön. On osattava vahvistaa myönteisesti sitä, kun lapsi hoitaa hommansa. Epäolennaista on se, miten sovittu asia hoidetaan,

mutta siitä huolimatta aikuinen saattaa sortua valittamaan siitä, kun asiaa ei hoidettu hänen kuvittelemalla tavalla. Heikkisen (2006, 25) mukaan pelkkä toiminnallinen arki ei riitä sijoitetulle lapselle, vaan hän kaipaa myös herkkyyttä lapsen tunnemaailmaa kohtaan sekä läsnäoloa. Lapsen ongelmanratkaisukyky, sekä arjessa selviytymisen keinot kehittyvät, kun hän saa tarkastella sukupuoliroolien eri näkökulmia ja sovittaa yhteen näiden toimintamalleja. Parhaimmillaan tämä auttaa lasta löytämään uusia myönteisiä ominaisuuksia itsestään. (Törmikoski-Hampf 2008, 178-179.)

Oman tyylin etsiminen ja löytäminen kuuluu nuoruuteen, eikä muiden odotuksia ole tarpeenkaan täsmällisesti täyttää. Ajattelemattomilla toimilla aikuinen saattaa itse olla syyllinen välien kiristymiseen lapsen kanssa. Taitavalta kasvattajalta edellytetään taitoja välttää lankeamista aggressiota aiheuttaviin kuoppiin lapsen kanssa. (Röning 2013, 155–157.) Myös Sinkkonen (2010, 10–11) kehottaa lähtemään liikkeelle pienillä askelilla, pohdiskelemalla ääneen vaikeita asioita. Pienien asioiden läpikäynti saattaa aiheuttaa myrskyisiä paikalta poistumisia, mutta ajan kanssa luottamus alkaa syntyä ja asioista päästään keskustelemaan enemmän. Luottamuksen voittaminen tapahtuu yleensä tärkeän ja läheisen kasvattajan kanssa.

Kasvattajan ei tule neuvoa, jos neuvoja ei kaivata. Pätemistä ja itsestään selvyyksien laukomista tulee välttää. Kuulusteleminen ja tungetteleminen aiheuttavat lapsessa kapinaa aikuista kohtaan. Edellä mainittujen sijaan aikuisen on osattava pitää keskustelun painopiste ongelman ratkaisemisessa. Oikeutuksen saaminen omalle käyttäytymiselle ei ole tarpeen, vaan tärkeämpää on vastuunottaminen omasta toiminnasta ja ristiriitaan suhteutuminen ratkaisukeskeisesti. Joskus tilanteet äityvät kuitenkin riitelyksi. Riitelyn on mahdollista olla myös rakentavaa, jolloin se opettaa puolustamaan omia näkemyksiä. Riitojen tullessa toisen näkökulmien näkeminen on tärkeää. Mikäli lapselle osoitetaan aina hänen olevan väärässä, aiheuttaa sen tunteen siitä, että hänen tunteet eivät ole merkityksellisiä. Siksi on tärkeää pystyä osoittamaan, että lapsi tulee kuulluksi ja tunteiden ilmaiseminen on tärkeää. Riitatilanteissakin on pyrittävä ohjaamaan riitelyä kohti keskustelutilannetta. (Röning 2013, 155–157.)

Lapsen kasvattajan ei koskaan tule vähätellä omaa merkitystään esimerkin antajana. Se ei kuitenkaan tarkoita sitä, että aikuisen tulisi olla virheetön. Tärkeämpää on se, että aikuinen pyrkii hyvään lapsen kasvua tukiessaan, ja pitää sitä tärkeänä tehtävänä. Tehtävän tärkeyden ymmärtäminen ja lapsen arvostaminen luovat perustan toiminnalle kasvattajana. Jotta aikuinen jaksaa panostaa tehtäväänsä, on hänen luotettava omaan itseensä, turvalliseen ja hyvään aikuisuuteen ja hyvänä esimerkkinä toimimiseen. (Mattila 2011, 75–76.)

Kasvattaa voi monella eri tapaa ja onkin tärkeää hahmottaa kasvattajan tehtävä tarpeeksi syvällisesti, kertoo Kemppinen (2002, 18). Aikuisen antama esimerkki luottamuksellisuudesta on merkityksellinen ja se koostuu monista palasista, kuten ymmärryksestä, ymmärtäväisestä käytöksestä ja valinnanvapaudesta päättää kenelle asiansa haluaa tuoda julki. Arvostavassa kohtaamisessa on ymmärrettävä, että toisen ihmisen tuntemukset ja elämän tapahtumat ovat todellista elämää jota toinen käy läpi. Lapselle luottamuksen merkitys näyttäytyy, kun hän huomaa hänen kanssa toimivien aikuisten käyttäytyvän luottamuksellisesti. Edellytyksen tälle kokemukselle luo se, että luottamuksellisuutta ei loukata tai ole loukattu. Lapsen tukemisessa ja kasvattamisessa luottamuksellisuus tarkoittaa sitä, että aikuinen yrittää täyttää hänelle osoitetun tehtävän lapsen parasta ajatellen. (Mattila 2011, 75–76.)

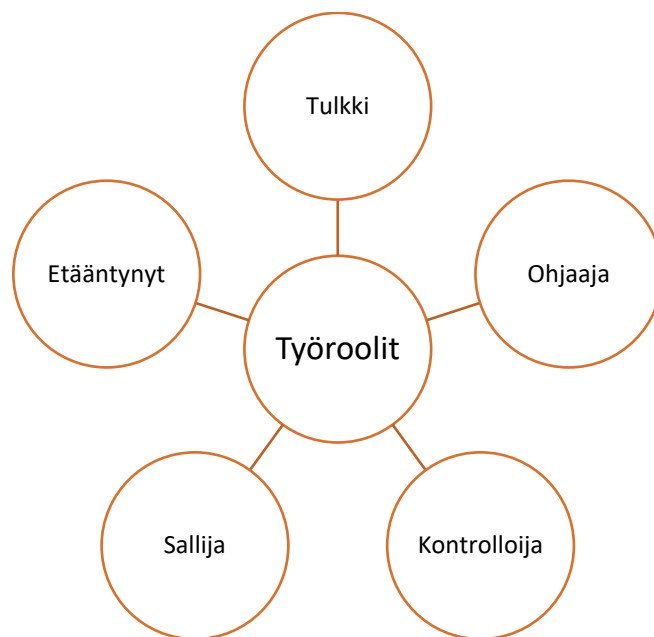
Lapsen hyvinvointi on hyvin monisäikeistä. Jos paneudutaan ainoastaan psyykkisiin toimintoihin, ollaan kasvatuksessa väärällä tiellä. Kasvatukseen kuuluu ehdottomasti huolehtiminen niin psyykkisistä kuin fyysisistä lapsen tarpeista. Tämä kokonaisuus luo lapselle tunteen perusturvallisuudesta. Aikuisen asenteella on merkitystä lapsen tarpeista huolehdittaessa. Onko työ väistämätöntä ja turhauttavaa, vai sisältääkö se aitoa välittämistä? Kun lapsia osallistetaan, on ongelmana usein aikuislähtöinen toimintamalli. Sen sijaan että osallistaminen tapahtuisi aikuisten määrittelemien mallien ja tapojen mukaan, tulisi saada esiin lapsilähtöistä osallisuutta. Lapsilähtöisyys ei tarkoita täyden määräysvallan antamista lapselle, vaan lapsen kuulemista. Huomioitavaa on, että lapsen kuulemisesta huolimatta vastuu päätöksistä pysyy aikuisella. (Gjerstad 2015, 157–158.)

3.2 Kasvattajan roolit

Omaohjaajan ja lapsen välillä on erilaisia sopimuksia, joihin tulee sitoutua. Jotta lapsi voisi kehittyä tai oppia muuttamaan vanhoja toimintatapojaan, on molemminpuolinen sopimuksissa pysyminen ensiarvoista. Toivottuun käytökseen ohjaamisessa lapselle asetetaan tiukat rajat, ja usein omaohjaajan rooliin kuuluu selventää lapselle rajojen asettamisen perustelut ja tavoitteet. Omaohjaaja toimii esimerkkinä ja samaistumisen mallina lapselle, ja hänen tulee pystyä ohjaamaan lasta tämän kehitystason edellyttämällä tavalla. Omaohjaajan ja lapsen välisellä, kahden keskeisellä ajalla pyritään lapselle mielekkään tekemisen kautta antamaan huomiota lapselle. Lisäksi sen avulla pyritään edistämään avointa kommunikointia aikuisen ja lapsen välillä. Omaohjaaja on lapselle tärkeä henkilö, ja siksi tulee olla halu kehittyä ja kasvaa omaohjaajan työssä. (Laatukäsikirja 2010, 28–29.)

Omaohjaaja toimii kasvattajan roolissa, jolloin on hyvä ymmärtää, että jokainen lapsi on taustaltaan erilainen. Kasvattajan on syytä huomioida, että eroja voi olla niin kehityksessä, kulttuurissa ja sosialisoitumisessa. Puhutaan kasvatusvisualisoinnista, jossa mallintamista käytetään apuna tietoiseen haluttuun kasvattamiseen. Kasvatussuunnitelmassa huomioidaan sekä kasvattajan, että kasvatettavan elämäntilanne, resurssit ja henkilökohtaiset ominaisuudet. Olisi tärkeää, että lapsi saa tuntea itsensä tärkeäksi sellaisena, kuin on. (Kemppinen 2002, 11.)

Pihlaja (1999, 142–145) kertoo, että rooli on vuorovaikutuksen muotoja esittävä termi, johon sisältyy ympäristön odotukset sopivasta käyttäytymismallista. Termillä työrooli voidaan taas kuvata sitä, miten ohjaaja suuntautuu ja asennoituu lapseen. Lisäksi siihen voidaan katsoa kuuluvaksi työyhteisön käyttäytymissäännöt, eli yhdenmukaiset toiminta- ja ajattelutavat. Työntekijän roolissa on kysymys henkilökohtaisen ja ammatillisen tason yhdistymisestä, ja nämä ohjaajan työroolit voidaan luokitella tulkiksi, ohjaajaksi, kontrolloijaksi, sallijaksi ja etäännyneeksi (kuva 5).

Kuva 5. Työroolit.

Tulkki tavoittelee lapsen käytöksen ymmärtämistä tulkitsemalla tämän käytöstä ja suhtauttamalla sitä lapsen taustoihin. Hän pyrkii ymmärtämään lapsen teoin tai sanoin ilmaisemaa viestiä, ja tulkitsee niitä myös muille. Tulkitsemisista tehtyjen johtopäätösten ei kuitenkaan kannata olla yhden henkilön tulkinnan varassa, vaan havaintoja ja näkemyksiä on hyvä vertailla työryhmän kesken. (Pihlaja 1999, 142–145.)

Ohjaaja työskentelee lapsen kanssa sen näkemyksen mukaan, mistä hän on tietoinen lapsen kehityksen ja kasvun prosessissa. Ohjaajalla on selkeä kuva siitä, miten asioiden ja kehityksen tulisi edetä, ja toimii tässä tien näyttäjänä lapselle. (Pihlaja 1999, 142–145.)

Pihlaja (1999, 142–145) kertoo, että kontrolloiva ohjaaja kieltää ja rajoittaa lapsen toimintaa herkästi. Tällainen aikuinen tavoittelee tasapainoista ja sosiaalisesti hyväkäytöksistä lasta. Kontrolloivasta kasvattajasta voidaan käyttää ilmaisua ”auktoritaarinen kasvattaja”, ja hänen ohjauksestaan näkyy lapsen arvostuksen puute.

Sallija hyväksyy lapsen omaehtoisen toiminnan, ja hänen on vaikeaa asettaa rajoja. Kun lapsi saa liikaa tilaa määritellä itse omat rajansa ja toimintonsa, tuo se turvattomuutta kokeneelle lapselle vain lisää turvattomuuden tunnetta. Tässä roolissa saattaa olla kyse ohjaajan heikosta ammatillisuudesta. (Pihlaja 1999, 142–145.)

Etäännytynyt ohjaaja ei ole sitoutunut työhönsä, ja häntä motivoi työhön ainoastaan ulkoiset tekijät. Työntekijä saattaa väsyä työhönsä, koska aitoa motivaatiota ja ammattitaidon kehittämisen halua ei ole. (Pihlaja 1999, 142–145.)

Puhuttaessa kasvatuskumppanuudesta roolina, sillä tarkoitetaan lapsilähtöistä palvelutuottamista, vuorovaikutuksellisuutta sekä lapsen eri kasvu- ja kehitysympäristöjen välistä luottamusta. Kasvatuskumppanuudelle on määritelty neljä peruspilaria: Kuuleminen, kunnioitus, luottamus ja dialogisuus. Kasvatuskumppanuudessa lapsen kasvatuksessa mukana olevat ihmiset kehittävät kykyään lapsen kuulemiseksi. Lapsen vanhempien ja ammattilaisten välisessä dialogissa tulee huomioida vanhempien tiedot lapsesta ja siten solmia yhteiset toimintatavat lapsen kasvatusta koskevissa asioissa. Toiseksi tärkeäksi tavoitteeksi nostetaan lapsen tuen tarpeen tunnistaminen. (Terveystieteiden tutkimuskeskus, 2014.) Korjaavassa ja ehkäisevässä lastensuojelussa lastensuojelun työntekijöiden tulee vahvistaa vanhempien osallisuutta lapsen hoidossa ja kasvatuksessa, sekä jakaa kasvatustavasta heidän kanssaan (L13.4.2007/417). Voidaan kysyä, onko perheillä ja kasvattajilla tarpeeksi aikaa lapselle, jotta voidaan viettää tavallista arkea. Jokaisessa perheessä luodaan oma kasvatustapa ja sitä on vaikeaa lähteä muuttamaan. (Kempainen 2002, 19.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimuksen tavoitteena oli tuoda lasten, sekä entisten lastensuojeluasiakkaiden ääni kuuluviin omaohjaajuudesta. Mitä he omaohjaajamenetelmältä toivovat ja miten he sitä kehittäisivät. Omaohjaaja on tärkeä osa lapsen elämää lastensuojeluyksikössä antaen lapselle turvallisen läheisen kasvua. Lapsilähtöinen näkökulma on tutkimuksessa avainasemassa.

Tutkimusta lähdettiin toteuttamaan yhteistyössä erään eteläsuomalaisen lastensuojeluyksikön kanssa kehittäen yksikön toimintaa ja omaohjaajuutta. Lastensuojeluyksikkö toivoo voivansa käyttää valmista tutkimusta myöhemmin seuranta- ja vertailua tehdessään. Tutkimuksen pohjalta palveluntarjoaja voi kehittää omaohjaajamenetelmää enemmän asiakkaitaan palveleviksi.

Tukittava lastensuojeluyksikkö tuottaa laadukkaita avohuolto-, perhetyö-, ja sijaishuoltopalveluita. Kyseisellä lastensuojelupalveluiden tuottajalla on kaksi erillistä yksikköä. Molemmissa yksiköissä on kuusi paikkaa ja ne ovat tarkoitettu 7-17-vuotiaille haastavasti oireileville lapsille ja nuorille. Lisäksi yksiköllä on käytössään erillinen kiinteistö avohuollon toimintaa varten, sekä itsenäistymisasunto. (Laatukäsikirja 2010, 2.)

Yksikön sisäisessä laatukäsikirjassa (2010) mainitaan, että molemmissa yksiköissä pyritään tarjoamaan asukkaille mahdollisimman kodinomaista ja rutiinien rytmittämää arkea. Sitoutuneen ja aktiivisen henkilökunnan keinoin luodaan kiintymyssuhdetta, viihtymistä ja kiinnittymistä. Sijaishuollon tuottajat tekevät työtä toiminnasta oppimisen menetelmällä, jolla pyritään oppimistavoitteisiin. Näitä ovat taitojen hankkiminen ja asenteisiin vaikuttaminen. Jokaisella lapsella on omat huoneet, jotka he saavat sisustaa mieleisekseen. Tavoitteena arjessa on myös tukea lapsen harrastamista, ja jokaiselle pyritään löytämään mielekäs harrastus. Lähtökohtana kaikelle toiminnalle on lapsen edun huomioiminen. Lasta kannustetaan, kuunnellaan ja tuetaan aktiiviseksi toimijaksi oman elämän ratkaisuissa. Lasta kunnioitetaan ja arvostetaan, ja kasvatetaan vastuullisuuteen.

Yksiköiden henkilökunta on moniammatillista ja pitkän työkokemuksen omaavaa. Työryhmällä on osaamista päihde- ja mielenterveystyöstä, lastensuojelusta sekä neuropsykiatrisesta työstä. Henkilökunta on koulutukseltaan sosiaali-, terveys-, kasvatusta- ja nuoriso-ohjaajia. Kokemuksen ja koulutuksen ansiosta erityisnuorten vaativiin tarpeisiin pystytään vastaamaan ammattitaidolla ja yksilöllisesti. (Laatukäsikirja, 2010.)

Lapsille ja nuorille tarjotaan koti, jossa kasvun ja kehityksen mahdollisuus on turvattu. Lasten ja nuorten eheytymistä tukevat turvalliset ja lasta arvostavat ohjaajat. Työote palvelujen tarjoajalla on motivoiva ja lapsen yksilöllisyyden huomioiva. Lapsen sijoituksen tavoitteiden suunnittelu ja toteutus tehdään yhdessä lapsen perheen kanssa, tasavertaisesti. Lasta itseään motivoidaan omien tavoitteiden saavuttamisessa ja niihin sitoutumisessa. Hyvät eväät elämään luodaan vahvistamalla ja rakentamalla lapsen itsetuntoa, sekä heidän sosiaalista verkostoa ylläpitämällä. Näihin tavoitteisiin pyritään pitkäjänteisellä työllä ja turvallisten rajojen asettamisella. (Laatukäsikirja, 2010.)

Tutkimusta toteutettiin kvalitatiivisella, eli laadullisella menetelmällä avoimia kysymyksiä esittäen. Haastatteluun pyydettiin osallistumaan lastensuojeluyksikön lapsia, sekä jo aikuisikään ehtineitä entisiä lastensuojelun asiakkaita. Lasten ja nuorten haastattelu tapahtui aikuisen avustuksella, huomioon ottaen jokaisen henkilökohtaiset tarpeet, kuten keskittymiskyky, haastatteluympäristö ja haastattelun tekevä henkilö.

Ennen tutkimustyötä lupa-anomus (liite 1) haastatteluun osallistumisesta lähetettiin lasten vanhemmille. Alaikäinen lapsi tarvitsee aina luvan vanhemmiltaan osallistukseen kyselyihin ja tutkimuksiin. Aikuiset haastateltavat saivat itse päättää osallistumisestaan. Tutkimuksen vapaaehtoisuutta ja salassapitoa painotettiin erityisesti kaikille osallistujille. Tutkittavan henkilöllisyys ei missään vaiheessa tule esille ja haastattelumateriaali hävitettiin välittömästi tutkimuksen valmistuttua.

4.1 Tutkimusetiikka

Tutkimusetiikan avulla tuodaan esiin näkemyksiä yhteisistä toimintatavoista ja käytännöistä (Enwald 2003). Vilkka (2013) esittää, että eettisesti oikein toimiva tutkija käyttää hyväksyttäviä tiedonhankintamenetelmiä ja tutkimusmenetelmiä. Tutkimuksen suunnittelu tapahtuu ensimmäiseksi ohjaajan ja tutkimusryhmän välillä. Koskaan ei voi tietää, mitä tutkimuksessa tulee tapahtumaan ja ennakoiden tulee ottaa huomioon, miten ongelmatilanteissa toimitaan. (Forsman 1997, 65.) Tutkimustulos riippuu paljon siitä, miten tutkittava henkilö kokonaisuuden ymmärtää ja siten tieto ei saa olla liian monimutkaista. Tutkittavan henkilön on ymmärrettävä esillä oleva tieto, ja myös olla tietoinen siitä, että osallistuminen on vapaaehtoista. Tieto tutkimuksen perusteista on selvitettävä niin suullisesti, kuin kirjallisesti. Lisäksi on tuotava ilmi, ketkä vastaukset saa nähdä. (Forsman 1997, 75.) Yhteenvevotona tutkijalla on kolme perusvelvollisuutta tutkimusta tehdessään. Ne ovat velvollisuutta tuottaa luotettavaa tietoa maailmasta, tieteellisen julkisuuden ylläpito, sekä lisäksi kunnioittaa tutkittavien oikeuksia. (Stakes 2005.)

4.2 Kvalitatiivinen tutkimus

Kvalitatiivisen tutkimuksen tarkoituksena on pyrkiä kuvaamaan jotain ilmiötä, tai tapahtumaa ja ymmärtää tiettyä toimintaa (Tuomi & Sarajärvi 2002, 88). Laadullisen tutkimuksen kautta pystymme saamaan yksityisempiä ja syvempiä vastauksia ja tulkita niiden sisältöä ymmärtääksemme ihmisen käytöstä (Allwood 2004, 59). Tuomi & Sarajärven (2002, 17–21) mukaan laadullisessa tutkimuksessa välttämättömyyksiä on käyttää teoriaa luotettavuuden hahmottamiseen ja ylipäätään tutkimuskokonaisuuteen. Teoria muodostuu käsitteistä ja niiden merkityssuhteista. Laadullinen tutkimus ei voi olla teoriatonta, mikäli sillä on tutkimuksen status. Perusasia, johon tutkimuksessa nojataan, on havaintojen teoriapitoisuus. Tutkimuksen tuloksiin vaikuttavat millainen yksilön käsitys ilmiöstä on ja mitä välineitä tutkimuksessa käytetään.

Allwood (2004, 61, 68) painottaa, että kvalitatiivisen tutkimuksen tulokset ovat aina tarkoituksenmukaisempia ja perusteellisempia. Tutkimus on kielellinen ja siten vastauksia jaotellaan laajemmassa mittakaavassa.

Laadullista tutkimusta tehdessä on aina perusteltava, mitä on tekemässä. Tärkeää on ymmärtää kokonaisuus, jossa yhdistyvät aineiston kerääminen ja analysointi. Menetelmässä tarkastellaan saatua havaintoaineistoa ja aineisto tullaan argumentoimaan. Siten aiheet tulevat keskeisesti käsitellyiksi relevanttien lähdeviitteiden avulla. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 21, 70.)

Aineistolähtöistä sisällönanalyysi-menetelmää voidaan käyttää kaikissa laadullisissa tutkimuksissa. Yksittäisen metodin lisäksi sitä voidaan pitää väljänä teoreettisena kehyksenä kirjoitetuille, kuulluille ja nähdyille sisällöille. (Tuomi & Sarajärvi 2003, 93.) Jo keräysvaiheessa tutkittavaa materiaalia voidaan alkaa analysoimaan. Tutkittava asia on yhteydessä analysointiin ja on hyvä pitää mielessä jatkuvasti itse tutkimuskysymys. Mikä on tutkimuksen tavoite, ja mitä halutaan selvittää? Tutkimustehtävästä riippuen aineisto voi olla muutakin, kuin tekstiä. Se voi olla myös kuvia tai ääntä, jota lähdetään analysoimaan litteroimalla esimerkiksi eri teemoihin tai luokkiin. Analyysin purkaminen tapahtuu askeleittain ja siten aineisto tiivistyy. (Opinnäytetyöpakki 2018.) Piritta Seitamaa- Hakkarainen esittää, että ei ole yhtä oikeaa tapaa purkaa ja teemoitella tutkimustuloksia, eikä samankaltaisia luokitteluja pystytä käyttämään välttämättä toisissa tutkimuksissa. On tärkeää saada tutkimuksesta saatuja ilmaisuja vastaamaan teoriaa, jotta ne tukisivat toisiaan. (Ekatuo, 2014.)

Tutkimuksen suuntautuessa lapsen tuottamiin vastauksiin, vastaamiseen ja suoran sanallisen kerronnan lisäksi tarvitaan aikuinen, joka pystyy tukemaan lapsen tiedon tuottamista ja auttaa löytämään siihen sopivia menetelmiä. Aikuisen kuulijan tulee olla vastaanottokykyinen sekä osattava tulkita lapsen antamaa tietoa. Lisäksi on tärkeää, että tiedon tuottamistilanteessa kuulija ymmärtää lasta ja tunnistaa merkitykset lapsen kertomasta. Lapsilta saadulle tiedolle voi olla monia eri käyttötarkoituksia ja perusteluita. Näkemys lapsen perusihmisoikeuksista on kuitenkin ideologinen lähtökohta tiedonkeruun tavoitteille. Kuten aikuisilla, on myös lapsella häntä itseään koskevissa asioissa oikeus osallisuuteen. (Hurtig 2006, 167,173, 179.) Lapsen aktiivinen toimijuus ja osallisuus edellyttävät sitä, että lapselle annetaan mahdollisuus olla mukana tuottamassa tietoa kokemuksistaan, odotuksistaan ja tilanteistaan,

kertoo Pramling-Samuelsson (2004). Lapsen näkemyksen tavoittaminen on tärkeässä asemassa perheiden ja lapsen auttamisessa. Pohjalla on ajatus siitä, että lapsella on sellaista tietoa, mitä kenelläkään muulla ei voi olla. Lapset tuottavat tietoa ja kertovat heille merkityksellisistä asioista monin eri tavoin. (Pramling-Samuelsson, 2004.)

Tutkimuksemme aineisto on kerätty lastensuojelun asiakkailta, eli ainoastaan heiltä, joita tutkimus koskee. Lasten vastausten rinnalle on kerätty aineistoa jo aikuisikään ehtineiltä asiakkailta parantaaksemme tutkimuksemme luotettavuutta. Haastattelutilanteessa vastaajat ovat saaneet tuottaa vapaasti mielipiteitään, eikä heitä ole johdateltu vastauksissaan. Aineisto kerättiin niin, ettei muiden asiakkaiden tai vastaajien ohjaajien ollut mahdollista vastauksia kuulla. Aineiston salassapitoa on korostettu, jotta vastaukset olisivat totuudenmukaisempia. Lasten vastaukset on kerätty sijoitetuilta lapsilta heidän asiakkuuden aikana, jolloin asiakaslähtöiseen tutkimukseen on saatu ajankohtaisia vastauksia. Tutkimuksessa käytetyn teorian empiirinen viitekehys nojaa vahvasti lastensuojeluun ja omaohjaajuuteen. Teoria on koottu suomen-, ruotsin sekä englanninkielisistä lähteistä. Tutkimuksen tuloksia on verrattu lopussa useisiin aiempiin tutkimuksiin.

5 TUTKIMUSTULOKSET

Aineisto kerättiin avoimia kysymyksiä esittäen (liite 2). Kysymykset oli suunniteltu etukäteen niin, että ne ovat tarkoituksenmukaisia tutkimuskysymykseen nähden. Haastatteluun osallistui kuusi lasta ja neljä aikuista. Kaikkiaan lupaa haastatteluun kysyttiin yhdeksältä lapselta sekä seitsemältä aikuiselta. Aikuisista kaksi vastasi sosiaalisen median kautta, yksi kirjeitse ja yksi kasvotusten. Lasten haastattelut toteutettiin lapsille tutussa ympäristössä lastensuojeluyksikössä tai heidän kotonaan. Lapset olivat iältään haastattelun aikana 8-16 vuotiaita.

5.1 Lasten haastattelujen tutkimustulokset

Lasten ja aikuisten vastaukset analysoitiin käyttämällä aineistolähtöistä sisälönanalyysiä (ks. luku 4.2.), joka on perusanalysointimenetelmä.

5.1.1 Miten hän otti sinut vastaan tullessasi lastensuojeluyksikköön?

Lapsilta kysyttiin, miten heidät otettiin vastaan lastensuojeluyksikössä. Kysymykseen vastasi kuusi lasta (kuvio 2).

Vastaanotto lastensuojeluyksikössä 10	
Myönteinen 6	Ei muista, ei erikoista 4

Kuvio 2. Vastaanotto lastensuojeluyksikössä (ilmaisuja).

Myönteinen. Mielekästä oli puhumisen helppous, ystävällisyys, kiltteys, kannustava ote ja mukava aikuinen. Vastattiin, että oli mielekästä, kun omaohjaaja osallistui kotiopetukseen ja kun leikittiin legoilla ja pelattiin palapelejä.

Ei muista, ei erikoista. Osa vastaajista ei muistanut omaohjaajaa, tai ei kerrottu, kuka omaohjaaja on.

Suurin osa vastaajista tuntui kokevan myönteiseksi sen, että omaohjaaja oli sijoituksen alusta asti tiiviisti läsnä lapsen arjessa. Koska laitokseen saapuminen on lapselle usein jännittävä ja sekava tilanne, voisi alkuun pääsemistä helpottaa nimetty aikuinen johon kiinnittyä.

5.1.2 Kuvaile omaohjaajaasi

Lapsia pyydettiin kuvaamaan omaohjaajaa ja suurin osa vastasi kokemuksen omaohjaajasta olevan myönteinen. Vastaukset jakautuivat kuvio 3 mukaisesti.

Omaohjaajan kuvailu 6	
Myönteinen	Kielteinen
4	2

Kuvio 3. Omaohjaajan kuvailu (ilmaisuja).

Myönteinen. Vastauksista tuli ilmi erilaisia luonteenpiirteitä, kuten omaohjaajan kerrottiin olevan huippu- ja lempparityyppi, kiva, avulias, positiivinen, hauska, älykäs, kannustava, ystävällinen, luotettava, huumorintajuinen, rakastava, huolehtivainen, isosiskohahmo ja kaunis. Lisäksi mieluisena pidettiin, kun omaohjaaja tsemppaa urheilussa, pelaa pelejä, sekä on tukena ongelmien sattuessa.

Kielteinen. Omaohjaajan vastattiin olevan välillä myös tosikko, nalkuttava, hermoheikko ja ei aina ymmärrä juttuja.

Vastauksista ilmenee miten lapsen ja aikuisen väliseen suhteeseen vaikuttaa monet asiat, kuten luonteenpiirteet, yhdessä tekeminen ja henkinen tuki. Henkilökemioiden kohtaaminen näyttää myös vaikuttavan siihen, millaiseksi lapsi aikuisen kokee. Ohjaajalle on asetettu monia rooleja täytettäväksi lapsen elämässä. Vaikka kaikkia rooleja ei pystyisi täyttämään, ei se tarkoita omaohjaajan tehtävässä epäonnistumista (ks. 3.1. ja 3.2).

5.1.3 Mitä mielestäsi omaohjaajan työhön tulisi kuulua?

Seuraava kysymys käsitteli lasten kokemuksia ja odotuksia omaohjaajuudesta. Kuuden lapsen vastaukset jakautuivat kuvion 4 mukaisesti.

Työnkuva 7		
Huolehtia	Auttaa	Ei tiedä
4	2	1

Kuvio 4. Omaohjaajan työnkuva lasten odotusten mukaan (ilmaisuja).

Huolehtia. Vastauksista tuli ilmi, että omaohjaajan rooli on huolehtia, että nuorella sujuu hyvin, ja omaohjattavasta lapsesta pidetään huolta. Haluttiin, että omaohjaaja kuuntelee, ymmärtää, sekä pitää seuraa yksinäiselle ja lasta ei saisi koskaan tuomita. Kerrottiin myös, että käydään enemmän ulkona omaohjaajan kanssa ja omaohjaaja katsoo nuoren kanssa hänen meikki- ja muut tarpeet.

Auttaa. Omaohjaajan auttaa koulussa ja auttaa nuorta elämän haasteissa, kannustaa ja on läsnä.

Ei tiedä. Esille nousi tietämättömyys, mitä omaohjaajan työtehtäviin tulisi kuulua.

Lapsi kaipaa omaohjaajan läsnäoloa ja apua vastausten perusteella sellaisissa normaaleissa asioissa, jotka ovat hänen elämässään sillä hetkellä ajankohtaisia. Kodin ulkopuolelle sijoitettu lapsi saattaa kokea myös yksinäisyyttä, johon kaivataan omaohjaajalta helpotusta. Lapsen kokemaa yksinäisyyttä on tutkittu aiemmin, ja sitä miten lasta voidaan tilanteessa auttaa (ks. 5.3.1).

5.1.4 Millainen olisi mielestäsi hyvä omaohjaaja?

Lapsilta kysyttiin, millainen olisi heidän mielestä hyvä omaohjaaja. Tähän kysymykseen vastasivat kaikki kuusi lasta. Vastaukset jakautuivat seuraavasti (kuvio 5).

Hyvä omaohjaaja 13			
Enemmän yhdessä tekemistä 6	Ymmärtäisi lasta enemmän 4	Nykyinen omaohjaaja 2	Ulkoiset tekijät 1

Kuvio 5. Lasten toiveita ja näkemyksiä hyvästä omaohjaajasta (ilmaisuja).

Enemmän yhdessä tekemistä. Kaivattiin selvästi lisää yhteistä puuhaa. Hyvä omaohjaaja olisi sellainen, joka tekisi tai jaksaisi tehdä enemmän asioita yhdessä. Toivottiin, että omaohjaaja pystyisi toteuttamaan lapsen kanssa tämän haaveita, esimerkiksi matkustamalla häntä kiinnostavaan paikkaan.

Ymmärtäisi lasta enemmän. Omaohjaajan tulisi olla sellainen, joka ymmärtäisi kaikki lapsen jutut ja pystyisi ne hyväksymään. Toivottiin, että omaohjaaja ei nalakuttaisi ja olisi hyväntuulinen lapsen kanssa ollessa.

Nykyinen omaohjaaja. Kehittämistarpeita vastauksista ei tullut ilmi, vaan kerrottiin omaohjaajan olevan täydellinen.

Ulkoiset piirteet. Vastauksista nousi esiin, että omaohjaajan tulisi olla myös ulkoisilta piirteiltä miellyttävä, esimerkiksi pitkähiuksinen.

Vastaukset kuvaavat sitä, miten yksilöllisiä odotuksia ja tarpeita lapsilla on omaohjaajaa kohtaan. Toisinaan lapsi kokee omaohjaajan ja itsensä välisen suhteen hyväksi sellaisenaan, eikä kehittämistarpeita ilmene. Omaohjaajasta muodostuu usein lapselle sijaishuolto paikan tärkein aikuinen, ja aikuisen kyky huomioida lapsen tarpeet on lapselle terapeutin kokemus (ks. 3).

5.1.5 Mitä teette yhdessä?

Kysymykseen vastasi kuusi lasta, jotka kertoivat erilaisista aktiviteeteista omaohjaajan kanssa. Vastaukset jakautuivat kuvio 6 mukaan.

Yhteinen tekeminen 12		
Vapaa-ajan vietto	Opiskelu ja asioista puhuminen	Ei mitään
6	4	2

Kuvio 6. Yhdessä tekeminen omaohjaajan kanssa (ilmaisuja).

Vapaa-ajanvietto. Vastattiin, että yhteistä tekemistä olivat ulkona syöminen, shoppaileminen, pelaaminen, uiminen, siivoaminen ja leikkiminen.

”Vienyt aika paljon kaikkialle. Huolehtinut aamupalan syömisestä.”

Opiskelu ja asioista puhuminen. Todettiin, että omaohjaajan kanssa vietetty aika menee puhuen tai omaohjaajan auttaessa koulutehtävissä.

”Juttelemme todella paljon yleensä omasta olosta. Selvitämme isoja ja pieniä ongelmia.”

”Katsottu televisiota ja puhuttu. (Omaohjaaja) on isona apuna opiskelussa kotiopetuksessa, tietää syy-seuraussuhteen. Ystävällinen ja motivoiva ote.”

”Auttaa laskuissa näyttämällä sormilla.”

Ei mitään. Omaohjaajan kerrottiin olevan pelkkää ilmaa, eikä yhteistä tekemistä ole.

Vastaukset kertovat siitä, miten omaohjaaja auttaa lasta niin fyysisesti kuin psyykkisesti. Omaohjaajan apu on huomioitu niin perustarpeista huolehtimisena, kuin koulutehtävissä ja tunnekasvatuksessa. Lapselle annettava kokonaisvaltainen, eli fyysinen sekä psyykinen, huolenpito luo lapselle tunteen perusturvallisuudesta (ks. 3.1).

5.1.6 Millaista yhteistä tekemistä mahdollisesti kaipaisit lisää?

Lapsilta kysyttiin haastattelussa, millaista yhteistä tekemistä mahdollisesti he kaipaisivat lisää. Kaikki kuusi lasta vastasivat tähän. Vastaukset jakautuivat seuraavasti (kuvio 7).

Tekeminen 8	
Retki yhdessä 5	Harrastukset yhdessä 3

Kuvio 7. Toiveet yhdessä tekemisestä (ilmaisuja).

Retki yhdessä. Toivottiin päästä toteuttamaan omaohjaajan kanssa kahden isomman, arjesta poikkeavan retken. Mieluisia retkikohteita olisivat ostoskeskukset, huvipuisto kahden kesken, lasten leikkimaa, sekä päivä Tampereella.

Harrastukset yhdessä. Lapset toivoivat yhdessä harrastamista. Liikkuminen yhdessä koettiin mielekkääksi tekemiseksi, ja sitä kaivattiin lisää.

Vastauksista voidaan huomata, että lasten kaipaama yhteinen tekeminen on konkreettista, fyysistä tekemistä. Omaohjaajan kanssa halutaan viettää aikaa lapselle mieluisen tekemisen parissa. Sijaishuoltopaikan arjen ulkopuolelle pääseminen omaohjaajan kanssa kahdestaan, esimerkiksi retken merkeissä, oli monien toiveena. Tästä voidaan päätellä lapsen kaipaavan toisinaan oman aikuisen jakamatonta huomiota. Huomion lisäksi yhteinen aika ja tekeminen kehittävät kommunikointia lapsen ja aikuisen välillä (ks. 3.2).

5.1.7 Onko omaohjaajassa mahdollisesti jotain, mistä et pidä?

Haastattelussa haluttiin kysyä myös, onko omaohjaajassa jotain sellaista, mistä lapset eivät pidä. Kaikki lapset vastasivat kysymykseen ja vastaukset jakautuivat taiseesti (kuvio 8).

Pidetäänkö omaohjaajasta 6	
Kyllä 3	Ei 3

Kuvio 8. Pitääkö lapsi omaohjaajasta (ilmaisuja).

Kyllä. Puolet vastaajista kertoivat omaohjaajassa olevan sellaisia piirteitä, joista he eivät pidä. Niitä kerrottiin olevan hermoheikkoisuus, nalkuttaminen, ”pään aukominen” ja se, kun omaohjaaja komentaa paljon.

Ei. Toiset vastaajat kokivat sen sijaan, että omaohjaajassa ei ole mitään mistä he eivät pitäisi.

Vaikka tutkimuksen vastaukset ovat pääosin hyvin myönteisiä, ovat vastaajat löytäneet omaohjaajasta myös epämiellyttäviä piirteitä. Kuvatut piirteet voidaan katsoa liittyvän ohjaukseen sellaisissa tilanteissa, kun lapsen toimintaan halutaan muu-
tosta. Tutkimuksissa on kuitenkin todettu, että vaikka lapsille on vaikeaa käsitellä heidän toimintaa koskevaa kriittistä palautetta, osaavat he arvostaa heille asetettujen rajojen merkitystä (ks. 5.3.1).

5.1.8 Millaista hyötyä/apua omaohjaajasta on sinulle ollut?

Lapsilta kysyttiin, minkälaista apua he saavat omaohjaajalta, ja kuusi lasta vastasi kuvion 9 mukaisesti.

Omaohjaajan apu 10	
Psyykkistä 6	Fyysistä 4

Kuvio 9. Omaohjaajan apu lapselle (ilmaisuja).

Psyykkistä. Kerrottiin, että ei ole tarvinnut apua missään ja että omaohjaajasta ei ole mitään hyötyä. Toiset pitivät mielekkäänä läsnäolon ja asioissa tukemisen, sekä olemalla arjessa mukava, jotta itse pysyy positiivisempänä.

Fyysistä. Vastattiin, että omaohjaajaa auttaa läksyissä ja että iltasadun lukeminen auttaa nukahtamaan.

”Hän oli tukena, ja piti minua kuin pikkusiskoa.”

Kysymykseen tulleet ilmaiset kertovat lapsien yksilöllisistä tarpeista ja siitä, miten hyvin he kokevat niihin omaohjaajan vastanneen. Avuntarve on vastauksista päätellen myös ikäsidonnaista, mutta varsinkin psyykkistä apua ovat suurin osa kokenut saavansa. Vastaukset tukevat näin ollen myös kysymyksen 5.1.6 vastauksia, joissa ainoa kaivattu yhteinen tekeminen oli fyysistä tekemistä.

5.1.9 Saatto omaohjaajalta riittävästi kahdenkeskistä aikaa?

Seuraavana lapsilta kysyttiin, kokevatko he saavansa riittävästi apua omaohjaajalta. Suurin osa lapsista kertoi saavansa omaohjaajalta apua riittävästi. Kysymykseen vastasivat kaikki, ja vastaukset jakautuivat seuraavan kuvion 10 mukaisesti.

Avun saanti 6	
Kyllä 5	En 1

Kuvio 10. Lasten näkemys omaohjaajan avun riittävydestä (ilmaisuja).

Kyllä. Suurin osa oli sitä mieltä, että he saavat omaohjaajalta riittävästi apua.

”Enemmän kuin tarpeeksi saanut apua omaohjaajalta.”

En. Vähiten koettiin, ettei saa riittävästi apua omaohjaajaltaan.

5.1.10 Millaista apua mahdollisesti kaipaavat lisää?

Kaikki kuusi vastasivat tähän, ja vastaukset jakautuivat seuraavasti (kuvio 11).

Millaista apua lisää 12			
Koulu	Arjen hallita	Vapaa-aika	Ei mitään
6	2	2	2

Kuvio 11. Millaista apua kaivattiin lisää (ilmaisuja).

Koulu. Vastaajat toivoivat saavansa lisää apua koulunkäyntiin. Alaluokiksi tulivat läksyt, kokeisiin lukeminen ja jatkuva kannustaminen. Kaivattiin myös omaohjaajan auttavan enemmän läksyissä ja omaohjaajan apua kokeisiin lukemisessa. Lisäksi haluttiin, että omaohjaaja tsemppaisi häntä koko ajan kouluasioissa.

”... aina kokeisiin lukemisessa, koska en vaan pysty yksin lukemaan.”

Arjen hallinta. Apua kaivattiin enemmän huoneen siivouksessa ja rahan säästämisen opettelussa.

”Auttaisi rahan säästämässä, koska tuhlaan.”

Vapaa-aika. Vastauksista nousi ilmi, että omaohjaaja auttaisi uuden harrastuksen saamisessa, sekä kaivattiin ainoastaan lisää kahdenkeskistä aikaa omaohjaajansa kanssa.

”Että saisin uuden harrastuksen ja omaohjaaja auttaisi sen saamisessa.”

Ei mitään. Osa ei kokenut kaipaavansa minkäänlaista apua lisää.

”En tarvitse apua.”

”Ei ole mitään mistä olisin jäänyt vaille.”

Hyvin monipuolisista ilmaisuista korostui koulunkäyntiin liittyvissä asioissa avustaminen. Ilmi tulleet asiat ovat kuitenkin myös sellaisia, joissa lapsilla esiintyy usein vastustamista ja ne voidaan kokea epämiellyttäväiksi. Omaohjaajan haastava tehtävä on lapsen yksilöllisten tarpeiden tunnistaminen. Vastauksista ilmenevät eriävät tuen tarpeet ja yksilöllisyys aikuisen kaipuussa. On tärkeää osata tunnistaa, milloin lapsi kapinoinnista huolimatta kaipaa aikuisen tukea ja huomiota.

5.1.11 Mitkä asiat vaikuttavat luottamuksen syntymiseen?

Luottamusta käsiteltiin myös siihen vaikuttavien tekijöiden kannalta. Kysymykseen vastasivat kaikki kuusi lasta kuvion 12 mukaisesti.

Luottamuksen syntyminen 7		
Luonteenpiirteet	Aika	Lupaukset
3	2	2

Kuvio 12. Luottamuksen syntyminen (ilmaisuja).

Luonteenpiirteet. Kerrottiin, että kun omaohjaaja on mukava ja auttavainen, syntyy luottamus paremmin. Luottamus syntyy, kun omaohjaaja auttaa uimisessa ja suutumuksen hallitsemisessa. Persoonallisuuden kerrottiin olevan osa luottamusta, sekä nuoren menneisyyden huomioiminen.

”Kun ei jaksanut uida, omaohjaaja vei kaiteelle.”

”Auttoi, etten suuttunut jaliksessa, kun toinen sai maalin.”

”...tapahtumat, nuoren menneisyys täytyy huomioida.”

Aika. Vastattiin, että tarvitaan aikaa, jotta luottamus syntyy, sekä omaohjaaja ei voi pälistä koko aikaa.

”Ettei koko ajan pälise ylipäätään. Että on rauhallinen.”

Lupaukset. Vastauksista tuli ilmi, että molempien tulee pitää lupaukset ja ei saa valehdella.

Luottamuksen syntyminen lapsen ja aikuisen välille koostuu monista tekijöistä (ks. 3.2). Kuten vastauksista ilmenee, lapset arvioivat aikuisen luotettavuutta niin toiminnan kautta kuin luoteenpiirteidenkin kautta. Vaitiolovelvollisuuden esiin tuominen ja sen korostaminen ovat myös yksi asia, joka rohkaisee lasta luomaan luottamuksellista suhdetta aikuiseen.

5.1.12 Pystytkö luottamaan omaohjaajaan?

Viisi lapsista vastasi pystyvänsä luottamaan omaohjaajaan, kun taas yksi kertoi olleensa epävarma.

”Pystyy luottaa, voi kertoa kaikki huolet.”

”Kai, en ole varma.”

Vastauksista ilmeni yksi luottamussuhteesta epävarma vastaaja. On hyvä osata arvioida, onko kysymyksessä 5.1.11 esitetyt luottamuksen syntymisen edellytykset saavutettu, mikäli lapsi on epävarma hänen ja aikuisen välisestä luottamuksellisuudesta.

5.1.13 Miten tarpeelliseksi koet yhteydenpidon sijoituksen jälkeen?

Kaikki kuusi vastasivat kysymykseen, vastaukset olivat seuraavan kuvion 13 mukaiset.

Yhteydenpito 6	
En koe tarvetta 4	Todella tarpeelliseksi 2

Kuvio 13. Yhteydenpidon tarpeellisuus (ilmaisuja).

En koe tarvetta. Suurin osa vastasi, että he eivät koe tarpeelliseksi yhteydenpitoa sijoituksen päättymisen jälkeen.

”En koe tarpeelliseksi, en jää kaipaamaan ihmisiä yleensä.”

Todella tarpeelliseksi. Toiset vastaavasti haluaisivat, että yhteydenpito omaohjaajan kanssa jatkuisi sijoituksen päättymisen jälkeenkin.

”Erittäin tarpeelliseksi! (omaohjaaja) on aina osa mun elämää!”

”Koen todella tarpeelliseksi.”

Vaikka lasten aiemmista vastauksista päätellen suurin osa on saavuttanut hyvän ja luottamuksellisen suhteen omaohjaajan kanssa, ei yhteydenpitoa sijoituksen jälkeen koeta kovinkaan merkitykselliseksi. Omaohjaajan apu ja läsnäolo koetaan sijoituksen aikana tärkeiksi, mutta silti vähemmistö kaipaa sijoituksen päättymisen jälkeistä yhteydenpitoa. On huomioitava vastausten eriäväisyys aikuisikäen ehtineiden vastaajien kanssa, jotka tarkastelevat halua yhteydenpitoon olemalla jo siinä tilanteessa, kun sijoitus on ehtinyt päättyä (ks. 5.2.11).

5.2 Aikuisikäen ehtineiden lastensuojeluasiakkaiden tutkimustulokset

Tutkimuksessa haluttiin selvittää myös lastenkodissa asuneiden, nyt jo aikuisiksi kasvaneiden, henkilöiden näkemyksiä omaohjaajuudesta. Tutkimuksessa pyrittiin erityisesti tutkimaan omaohjaajan merkitystä ja sitä, mitkä asiat aikuiset kokevat olleen tärkeimpiä elämän hallinnan ja kasvun kannalta.

Haastatteluun osallistui neljä aikuista, joista kolme oli naisia ja yksi mies. Haastattelukysymykset (liite 3) poikkesivat hieman lapsille asetetuista kysymyksistä ja vastaukset tulevat esille ilmaisujen määrien kautta. Vastaajat ovat näin ollen voineet vastata monipuolisesti, sekä negatiivisesti että myönteisesti, esitettyihin kysymyksiin.

5.2.1 Mitä omaohjaajuus sinulle tarkoittaa?

Aikuisilta kysyttiin, mitä omaohjaajuus heille henkilökohtaisesti tarkoittaa ja vastauksia saatiin kolmelta aikuiselta jakautuen seuraavasti (kuvio 14).

Omaohjaajuus 3		
Aikuisen aikaa	Huolehtimista	Lähin ohjaaja
1	1	1

Kuvio 14. Mitä omaohjaajuus tarkoitti aikuiselle (ilmaisuja).

Aikuisen aikaa. Omaohjaajuus merkitsi yhteistä aikaa lapsen ja aikuisen välillä.

Huolehtimista. Vastaaja kertoi omaohjaajuuden merkitsevän aikuista, joka huolehti hänen asioista.

Lähin ohjaaja. Vastaaja koki omaohjaajuuden tarkoittavan lähintä ohjaajaa, kenelle voi avautua ja keneen voi luottaa.

Kaikki aikuisten vastaukset jakautuivat eri teemoihin. Voidaan kuitenkin päätellä, että entinen lastensuojeluyksikön asiakas on kokenut omaohjaajan läheisenä aikuisena. Vanhemman ollessa toisaalla, lapsi on voinut viettää aikaa omaohjaajan kanssa huolehtien myös lapsen asioista. Lisäksi luottamus nousi esiin lapsen ja omaohjaajan välisessä dialogissa (ks 3).

5.2.2 Miten omaohjaaja mahdollisesti vaikutti sinun elämään ja sen hallintaan?

Aikuisilta kysyttiin myös omaohjaajan vaikutuksesta elämänhallintaan. Kaikki neljä aikuista vastasivat kysymykseen (kuvio 15).

Omaohjaajan vaikutus elämään 8			
Opetti puhumaan asioista	Opetti hallitsemaan tunteita	Auttoi noudattamaan sääntöjä	Omaohjaaja vaihtui
3	3	1	1

Kuvio 15. Miten omaohjaaja vaikutti elämään (ilmaisuja).

Opetti puhumaan asioista. Vastaajille omaohjaaja oli se henkilö laitoksessa, joka opetti puhumaan asioista.

Opetti hallitsemaan tunteita. Vastaajien mukaan omaohjaaja opetti rauhoittumaan asian äärelle ja auttoi oppimaan tilanteiden hallitsemista. Lisäksi yhdistettiin puhumisen tärkeys ja tunteet, koska asioita voi selvittää huutamisen ja tavaroiden heittämissä sijaan puhumalla.

Auttoi noudattamaan sääntöjä. Omaohjaajan avulla vastaaja pääsi sääntöihin perille ja asettumaan taloksi.

Omaohjaaja vaihtui. Vastaaja kertoi käyneen huonosti, kun omaohjaaja vaihtui ilman että asiakkaalle kerrottiin.

Omaohjaajan rooli vaikutti olevan tärkeä osa lapsen elämää. Omaohjaaja opetti lasta käsittelemään asioita puhumalla niistä avoimesti ja käsittelemällä samalla niistä purkautuvia tunteita. Tunteiden hallinta on merkittävä osa lapsen kehitystä (ks. 2.4). Vastauksista esiin nousi lisäksi sääntöjen noudattaminen, jotka ovat tärkeitä yhteisiä tapoja asuessa toisten kanssa. Kaikki eivät löytäneet omaohjaajan myönteistä vaikutusta elämänhallintaan, vaan kun omaohjaajan kerrottiin olevan vaihtunut ilman siitä ilmoittamatta, oli yksi lapsi siitä kovin pahoillaan.

5.2.3 Millainen olisit halunnut omaohjaajan olevan?

Tutkimuksessa haluttiin selvittää, minkälainen omaohjaajan olisi pitänyt olla. Kysymykseen vastasi kolme aikuista ja vastaukset ovat jaoteltu kuvio 16 mukaan.

Toiveet omaohjaajuudesta 3

Aikaa	Yhteinen harrastustoiminta
2	1

Kuvio 16. Toive omaohjaajasta (ilmaisuja).

Aikaa. Vastaajat olisivat halunneet viettää enemmän aikaa omaohjaajan kanssa.

Yhteinen harrastustoiminta. Omaohjaajan kanssa olisi haluttu yhteistä harrastustoimintaa ja viemistä harkkoihin.

Toive omaohjaajuudesta liittyi kaikille yhteisen ajan viettämiseen, joka viestii siitä, että lapsi tarvitsee aikuista viettämään aikaa kanssaan. Omaohjaajan roolin ollessa niin haastava, on yhteistä aikaa harvoin resursoitu riittävästi (ks. 3.1). Seuraavat kaksi kysymystä kiteyttävät riittäväksi katsotun ajan lastensuojeluyksikössä. Vastaukset olivat hyvin yksiselitteisiä.

5.2.4 Saitko omaohjaajalta riittävästi aikaa?

Esille nostettiin kokemus yhteisestä ajasta, kokivatko aikuiset saaneensa tarpeeksi aikaa omaohjaajiltaan. Kaikki vastasivat kysymykseen jakautuen seuraavasti.

En. Kolme vastaajaa ei koe saaneensa tarpeeksi aikaa omaohjaajaltaan.

”En. Aikaa olisi voinut olla enemmän.”

”En. Osastolla paljon muitakin nuoria samaan aikaan.”

Kyllä. Yksi vastaaja kertoi saaneensa omaohjaajalta riittävästi aikaa tämän ollessa töissä, vaikka kertoi ajan saamisen olleen paljon riippuvainen muista nuorista.

5.2.5 Olisitko halunnut enemmän kahdenkeskistä aikaa?

Yksi tärkeimmistä kysymyksistä oli, olisivatko lapset kaivanneet lisää aikaa omaohjaajansa kanssa. Tähän kaikki neljä vastasivat ainoastaan *kyllä*.

”Kyllä, aina piti jakaa huomio jonkun muun kanssa. Lyhyet retket kaupunkiin 1-2 kertaa kuukaudessa ei riittänyt.”

Yhteistä aikaa siis tulisi olla enemmän lapsen ja omaohjaajan välillä. Lapsi joutuu kuitenkin jakamaan huomion päivittäin lastensuojeluyksikön toisten lapsien kanssa ja ryhmäpaine on kova. Tulee tarve esittää muuta, kuin todellisuudessa on ja pinnan alla on kuitenkin aina lapsi, joka pyrkii kehittämään minäkuvaansa toisten avulla (ks.s.24).

5.2.6 Oliko teillä hyvä luottamussuhde?

Aikuisilta kysyttiin haastattelussa, oliko heillä hyvä luottamussuhde omaohjaajan kanssa. Kaikki neljä aikuista vastasivat kysymykseen jakautuen seuraavan kuvion 17 mukaisesti.

Luottamussuhde 4	
Kyllä 3	Tilanteesta riippuen 1

Kuvio 17. Luottamussuhde (ilmaisuja).

Kyllä. Vastajat kertoivat omaohjaajan kanssa olleen luottamussuhde, vaikka sen syntyminen vaati aikaa.

”Aluksi ei, aikaa meni paljon.”

”Siinä kesti kauan, ennen kuin lämpeni.”

Tilanteesta riippuen. Vastaja kertoi luottamuksen vaihdelleen hetkestä riippuen.

Suurin osa vastaajista pystyi rakentamaan luottamussuhteen omaohjaajan kanssa ja yksi vastaajista kertoi luottamuksen vaihdelleen hetkestä riippuen. Lapsen ja omaohjaajan välille on tärkeää rakentaa toimiva luottamussuhde. (ks. 2.3 ja 3.2) Joskus

luottamuksen voittaminen vaatii paljon aikaa ja henkilökemioiden kohtaamisen, jotta lapsi voi kertoa reilusti asioistaan ja tavoitteistaan.

5.2.7 Mitkä asiat vaikuttivat luottamuksen syntymiseen?

Lisäksi aikuisilta kysyttiin, mitkä asiat vaikuttivat luottamuksen syntymiseen omaohjaajan kanssa. Kaikki neljä vastasivat kysymykseen ja vastaukset olivat seuraavan kuvion 18 mukaisia.

Luottamus 6		
Läsnäolo 3	Vaitiolovelvollisuus 2	Olemus 1

Kuvio 18. Luottamuksen syntyminen (ilmaisuja).

Läsnäolo. Vastauksissa kerrottiin luottamuksen syntymiseen vaikuttaneen omaohjaajan läsnäolo. Läsnäoloa oli myös lapsen kuunteleminen ja yhdessä tekeminen.

”...vaikka itsellä paska päivä ja teki mieli huutaa jollekin, oli hyvä, että ohjaaja pysyi, eikä lähtenyt pois.”

Vaitiolovelvollisuus. Vastajat mainitsivat vaitiolovelvollisuuden luottamuksen syntymistä edistävänä tekijänä.

”Tiesi, että ohjaaja ei kerro kaikkia mun asioita toisille.”

Olemus. Vastaja kertoi luottamuksen syntymistä edistäneen omaohjaajan oma olemus ja rehellisyys.

Luottamussuhde on tärkeä lapsen ja omaohjaajan välillä ja siihen kerrottiin vaikuttavan läsnäolo. Lapsi saa näyttää tunteitaan turvallisen aikuisen seurassa, jolloin lapsi saa tunteen, että hänestä välitetään, sekä hänen uhmaansa ja kehitystä kesteään (ks. 2.6). Lisäksi vastauksista nousi esiin, että luottamusta edistää omaohjaajan vaitiolovelvollisuus kerrotuista asioista. Lapsen on helpompi kertoa kohtaamistaan

haasteista, kun hän ymmärtää ja tiedostaa, että omaohjaajalla ei ole oikeutta niistä toisille puhua. Toisaalta on tärkeää tuoda lapselle selväksi, että mikäli asia on niin vakava, on asia nostettava esille myös toisille ohjaaville aikuisille.

5.2.8 Mitä teitte yhdessä omaohjaajasi kanssa?

Aikuisilta kysyttiin, mitä he tekivät omaohjaajan kanssa yhdessä sijoitettuna ollessaan. Kaikki neljä vastasivat kysymykseen ja vastaukset tulevat ilmi seuraavasta kuvioista 19.

Yhdessä tekeminen 9		
Vapaa-aika 3	Fyysinen apu arjessa 3	Psyykinen apu arjessa 3

Kuvio 19. Mitä omaohjaajan kanssa tehtiin yhdessä (ilmaisuja).

Vapaa-aika. Vastajat kertoivat viettäneensä vapaa-aikaa omaohjaajan kanssa. Omaohjaajan kanssa tehdyistä asioista on mieleen jäänyt käynnit elokuvissa, ostoksilla, kahvilla ja ajeluilla.

Fyysinen apu arjessa. Vastajat kertoivat omaohjaajan olleen arjessa apuna fyysisesti. Omaohjaajan on ollut mukana siivouksessa, koulutöissä, hoitamassa lapsen asioita ja palaverissa sosiaalityöntekijän kanssa.

Psyykinen apu arjessa. Osa vastaajista kertoi yhdessä tekemisen olleen psyykkistä. Omaohjaajan kanssa on juteltu ja harjoiteltu tunteiden hallintaa.

Entiset lastensuojelun asiakkaat toivat esiin yhteisen vapaa-ajan vieton. Lapsi ja omaohjaaja olivat viettäneet aikaa yhdessä erilaisissa aktiviteeteissa, jotka vahvistavat erityisesti luottamussuhdetta ja sosiaalista kanssakäymistä. Lapsen kehitykseen kuuluu sosialisoituminen, jolloin hän sopeutuu yhteiskuntaan (ks. s. 21-22). Lisäksi fyysisiksi yhdessä tekemiseksi koettiin kodin askareet, joihin ei ole välttä-

mättä paneuduttu lapsen omassa kodissa. Myös psyykkinen kasvu on lapselle tärkeää ja siinä tarvitaan tukea ja turvaa. Lapsi tarvitsee rajoja ja toisaalta hellyyttä, jotta eheämpi elämä voi olla tavoiteltavissa (ks. 3.2).

5.2.9 Millaista yhdessä tekemistä olisit mahdollisesti kaivannut enemmän?

Aikuisilta kysyttiin, mitä he olisivat halunneet tehdä omaohjaajan kanssa. Vastaukset olivat seuraavia (kuvio 20).

Toivottu yhdessä tekeminen 5		
Oleminen	Reissuja	Yhteinen harrastus
2	2	1

Kuvio 20. Toiveet yhdessä tekemisestä (ilmaisuja).

Oleminen. Vastaajat kertoivat, että on vain hyvä olla.

”Vain olla ja se toinen kuuntelee, vaikka ihan vaan hiljaisuutta.”

Reissuja. Toiveissa oli lähteä jonnekin kauemmaksi reissuun tai omaohjaajan kanssa kaupungille tai mökille.

Yhteinen harrastus. Vastaaja olisi halunnut omaohjaajan kanssa yhteisen harrastuksen.

Kaikki neljä vastasivat, että myönteiset yhdessä tekemiset olisivat auttaneet haastavaa arkea. Jälleen korostuu yhdessä olemisen merkitys ja silloin ei ole edes välttämätöntä tehdä mitään, vaan pelkkä aikuisen läsnäolo saattaa riittää. Lapselle on hyvä antaa myös tilaa itsenäistymiseen (ks. s.24). Toisaalta retket toisiin paikkoihin auttavat lasta näkemään ja hahmottamaan muuta maailmaa. Lapsi katsoo esimerkiksi aikuiselta, kuinka tietyissä tilanteissa toimitaan.

5.2.10 Pidättekö vielä yhteyttä?

Tutkimuksessa haluttiin vielä selvittää, pitävätkö aikuiset yhteyttä omiin omaohjaajiinsa sijoituksen jälkeen. Tähän kysymykseen vastasivat kaikki, kolmen vastatessa *ei* ja yhden vastatessa *kyllä*.

”Joo, Facebook ja olisi kiva nähdä vuosien päästä.”

5.2.11 Jos ei, haluaisitko?

Seuraavaksi kysyttiin halukkuutta jatkaa yhteydenpitoa. Tähän kaikki neljä aikuista vastasivat ainoastaan *kyllä*.

”Joo, kyllä vähän harmittaa, että miksei se halua mua nähdä tai tietää mitä kuuluu”

Yhteydenpitoon sijoituksen jälkeen suhtauduttiin myönteisesti. Lapsen jättäessä lastensuojeluyksikön, hän voi muuttaa takaisin perheensä luo, toiseen yksikköön tai täysi-ikäisyyden saavutettuaan omaan asuntoon. Täysi-ikäinen nuori saa halutesaan jälkihuoltoa, jolloin omaohjaaja pitää häneen säännöllisesti yhteyttä ja auttaa yhteisen asunnon etsimisessä. Jälkihuolto on kuitenkin täysin vapaaehtoista, joten nuoren jäädessä omilleen, on hänen luotava uudelleen ystäväpiirinsä, ehkä jopa turvaverkostonsa. Aikuisten vastauksista tuli ilmi, että he olisivat halunneet jatkaa yhteydenpitoa omaohjaajan kanssa.

5.3 Yhteenveto lasten ja aikuisten tutkimustuloksista

Lasten ja aikuisten kysymyksiä verratessa vastaukset olivat erittäin samankaltaisia. Tämä lisää tutkimustulosten luotettavuutta lasten ja aikuisten vastausten tukiessa toisiaan. Omaohjaaja on koettu läheisenä ihmisenä ja yhdessä vietetty aika on ollut arvokasta ja mukavaa. Yhdeksi tärkeäksi kohdaksi nousi ohjaajan antama henkinen tuki lapselle. Lapsi voi harjoitella tunteitaan turvallisen aikuisen seurassa ja tunteista voidaan oppia puhumaan ja käsittelemään.

Suurimmat eroavaisuudet aikuisten ja lasten vastauksia verratessa löytyivät yhteydenpitämisestä sijoituksen jälkeen, sekä omaohjaajan vaikutuksesta sijoitetun lapsen elämään. Aikuiset kertoivat omaohjaajan vaikuttaneen elämään monipuolisesti, niin tunne, kuin taitotasolla. Aikuiset vastaajat olivat lähes kaikki halukkaita pitämään edelleen yhteyttä omaohjaajansa kanssa, mikä kertoo omaohjaajan merkittävyydestä lapsen elämässä. Omaohjaaja on siis todellakin aina osa lapsen elämää.

Vastauksista tulee ilmi, että niin aikuiset, kuin lapset kertoivat haluavansa enemmän aikaa omaohjaajan kanssa. Yhteistä tekemistä siis voisi olla enemmän, esimerkiksi yhteisen harrastuksen myötä.

5.4 Tuloksien esittäminen lastensuojeluyksiköissä

Saatujen tutkimustulosten perusteella teimme lyhyen ja ytimekkään esitteen (liite 4) kahteen lastensuojeluyksikköön. Tarkoituksena oli tuoda esiin työyhteisöön tämän opinnäytetyön kautta saadut tulokset omaohjaajuudesta. Esitteeseen on koottu työmme tärkeimmäksi nousseet asiat, joita sijoitettu lapsi yksikössä toivoo. Esite on tarkoitus olla esillä, jotta esimerkiksi uudet työntekijät kohdatessaan omaohjattavan nuoren, voi siihen perehtyä ja sitä kautta alkaa ymmärtämään omaohjaajuuden tärkeyttä, sekä merkitystä.

Esite toimitettiin kahteen yksikköön henkilökunnalle, kasvatustohtajalle ja vastaaville ohjaajille. Esitteitä jätettiin kansliaan esille, jotta mahdollisimman moni antaisi siitä palautetta. Esitteiden viereen varattiin kyniä ja saatekirje, jossa pyydettiin kirjoittamaan oma mielipide ja terveiset, mitä henkilökunta oli yhteenvedosta mieltä. Lisäksi pyydettiin palautetta siitä, miten tutkimustuloksia voidaan hyödyntää yksiköissä, sekä omassa työssä.

Tutkimustuloksia voidaan hyödyntää perehdyttämiseen sellaisessa tilanteessa, kun alalle tulee uusia työntekijöitä suoraan koulusta tai muulta sosiaalialan työkentältä, kuten kehitysvammaisten tai ikäihmisten parista. Tulokset auttavat hahmottamaan mikä ohjaajien roolin lastensuojelulaitoksessa odotetaan olevan, eli ohjaajan ei ole tarpeen pyrkiä korvaamaan kenenkään omaa vanhempaa ja on hyvä ymmärtää, että luottamusprosessin syntyminen saattaa viedä aikaa. Tutkimustulokset muistuttavat

myös siitä, että ohjaajan testaaminen lapsen puolelta on normaalia. Testaaminen ei tarkoita sitä, että ohjaaja on epäonnistunut työssään tai ei sovellu alalle. Kaikkien ohjaajien on lisäksi syytä muistaa olla kiinnostunut lapsen asioista, vaikka lasta kiinnostavat asiat eivät omaa sydäntä lähellä olisikaan.

Palautteessa myös kerrottiin lasten toiveiden olevan realistisia ja toteutettavissa, ja niiden huomioiminen tulisi tulla luonnostaan. Siksi jokaisen omaohjaajan on niitä hyvä välillä pysähtyä miettimään. Lisäksi saadut tutkimustulokset herättivät ammattilaisia ja tutkimustulosten esitettä tullaan pitämään yhtenä omaohjaajuuden pehdyttämismateriaalina.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyön tavoitteena oli tuoda lastensuojelulaitoksen omaohjaajatyöskentelyyn asiakaslähtöisyyttä. Tarkoituksena oli saada sijoitettujen lasten ääni kuuluviin, jotta lastensuojelutyötä voitaisiin kehittää paremmin heitä palvelevammaksi. Johtopäätöksissä esitellään tutkimuksessa esiin nousseet keskeisimmät tulokset.

Tutkimustuloksissa on nähtävissä suorat yhteydet tutkimukseen liitettyyn teoriaan, eli vastaukset ja teoria tukevat hyvin toisiaan. Keskiössä työssä on lastensuojelutyö, jonka pohjalta työntekijät toimivat ja kohtaavat nuoret. Lastensuojelulaki antaa punaisen langan työskentelylle niin jo sosiaalitoimessa, kuin lastensuojeluyksikössä. Tässä työssä on avattu runsaasti lastensuojelulakia ja lastensuojeluun kohdistuvaa tutkimustyötä. Tutkimustyö on tärkeää, jotta palveluita pystytään kehittämään entistä ehjemmiksi ja toimivimmiksi. Tilastot kertovat, että lastenilmoitusten määrä on kasvussa, joka on huolestuttava ilmiö. Lastensuojelutyöhön tulisi siis yhä enemmän puuttua ja lisätä resursseja, jotta nämä luvut saataisiin laskuun. Työmme teoriaosuudessa nostimme vahvasti esiin myös omaohjaajuuden ja sen merkityksen lapselle. Omaohjaajuutta ei ehkä vielä tunneta ja tiedosteta riittävän hyvin, mitä omaohjaajuus todella tarkoittaa ja mitä omaohjaajuudelta odotetaan. Tutkimustuloksista nousikin esille, kuinka tärkeänä lapset omaa omaohjaajaa pitävät.

Tutkimustulokset olivat yllättäviä niiden ollessa kovin myönteisiä. Tulosten perusteella juurikin tämä ajan vietto nuoren kanssa oli monella toiveena. Nuori tarvitsee rinnalleen kulkemaan luotettavan ja turvallisen aikuisen. Muutoin kysymyksiin vastanneet olivat varsin myönteisiä kertoessaan omista omaohjaajistaan ja miten he heidän kanssaan aikaa viettävät. Merkittävää on myös se, että lapsen kapinoinnista huolimatta hän arvostaa ja kaipaa aikuisen läsnäoloa.

Vastausten perusteella jokaisesta pääteemasta oli havaittavissa selkeitä painopisteitä. Vastaajat kertoivat omaohjaajan olevan tukeva ja kannustava aikuinen. Tutkimuksessa selvisi lasten toiveet ja odotukset omaohjaajan roolia kohtaan. Omaohjaajaa rinnastetaan lapsen vanhempaan, joka huolehtii ja auttaa lasta. Samat odotukset lapset ovat asettaneet omaohjaajalleen, vaikka omaohjaajan ei ole tarpeen pyrkiä korvaamaan lapsen vanhempaa. Läsnäoloa ja turvallisuuden tunnetta lapsi

ei ole välttämättä saanut kotonaan omilta vanhemmiltaan. Siten omaohjaajan odotetaan tukevan lasta vaikeina hetkinä ja hänen kanssaan halutaan tehdä yhdessä asioita. Omaohjaajan tulee osoittaa olevansa turvallinen aikuinen.

Vastauksista ilmeni myös kielteisiä ajatuksia omaohjaajasta. Omaohjaajaa kuvattiin joissain määrin kielteisesti, ja esille nousivat henkilökemioiden toimimattomuus. Henkilökemioista kieli myös ne seikat, joissa toista omaohjaajaa kuvattiin myönteisesti ja toista kielteisesti. Myös liian lyhyt aika tutustumiseen loi haasteita hyvän suhteen syntymiseen. Teoriaosuudessa toimimme esille sen, miten suuressa roolissa työntekijän persoona ja vuorovaikutustaidot ovat työvälineenä. On tärkeää, että omaohjaaja pyrkii löytämään oikeat keinot suhteen luomiseen, koska lapselta näitä taitoja ei vielä voida täysin odottaa.

Yhdessä tekeminen lapsen ja omaohjaajan välillä on tärkeä edellytys hyvän suhteen luomiseksi. Lapset kokivat tärkeäksi mahdollisuuden jakaa heille tärkeät asiat ja kiinnostuksen kohteet omaohjaajan kanssa. Koulu, vapaa-ajan vietto ja asioista puhuminen nousivat esille lasten vastauksista. Toisin sanoen lapsen elämäntilanteeseen kuuluvat perusasiat ovat niitä, joissa omaohjaajan läsnäolo koetaan tärkeäksi tueksi. Lapset toivoivat omaohjaajan osoittavan monipuolisesti kiinnostusta ja kannustusta asioihin, jotka ovat lapselle mieleisiä ja sydäntä lähellä. Omaohjaajan on osoitettava lapsen harrastuksiin mielenkiintoa, koska ne ovat lapsen elämässä suuressa arvossa.

Omaohjaajan avusta relevantiksi aiheeksi nousi aikuiselta saatava psyykkinen apu. Psyykkistä tukea lapset kokevat saavansa läsnäolosta, lapsen tukemisesta ja kohtaamalla lapsi myönteisesti. Sijoitetun lapsen minäkuva saattaa olla vääristynyt ja itsetunto huono, jolloin omaohjaajan suhtautuminen lapseen on merkittävässä roolissa. Fyysistä apua lapset kokivat saavansa koulutöissä auttamisesta ja iltasadun lukemisesta. Aikuisen ja lapsen ajanvietto illalla koettiin rauhoittavaksi tekijäksi, ja sillä kerrottiin olevan vaikutuksia jopa unensaantiin. Avunsaanti sijaishuollossa koettiin suurimmaksi osaksi olevan riittävää. Mikäli lapsille tarjottaisiin lisää aikuisen apua, he toivoisivat sen kohdistuvan koulunkäyntiin, arjenhallintaan sekä va-

paa-ajan harrastustoimintaan. Lapsista yhtä lukuun ottamatta kaikki pystyivät luottamaan omaohjaajaansa. Luottamuksen syntymiseen vaikuttavat eniten omaohjaajan luonne, aika ja sovittujen asioiden noudattaminen.

Yhteydenpito omaohjaajan kanssa sijoituksen päätyttyä jakoi mielipiteitä. Lapsista suurin osa ei koe tarvetta yhteydenpitoon, mutta muutaman vastaajan kohdalla se oli toivottavaa. Erityisesti aikuiset vastaajat toivoivat yhteydenpitoa, kun taas tutkimushetkellä sijoitettuna olevat lapsen eivät kokeneet sitä yhtä tarpeelliseksi.

Tutkimuksen luotettavuutta lisää sisällöllisesti laadukas teoriapohja. Lisäksi tutkimustulosten esittäminen lastensuojeluyksikköihin ja palautteen saaminen tulosten käyttökelpoisuudesta on huomioitava. Tutkimuksen eettisyys on varmistettu jokaisessa tutkimuksen vaiheessa. Haastattelut suoritettiin sellaisissa tilanteissa, että vastausten päätyminen ulkopuolisen tietoon ei ollut mahdollista. Haastattelumateriaalit on pidetty salassa ulkopuolisilta, ja ne tuhotaan heti tutkimuksen valmistuttua. Vastaajia ei johdateltu kysymyksiin vastatessa, vaan haastattelija toimi neutraalisti. Haastateltujen nimet tai asuinyksikkö eivät ole tulleet missään vaiheessa julki.

7 POHDINTA

Tavoittemme opinnäytetyölle oli saada lastensuojeluyksikössä asuvien lasten ääni kuuluville siitä, mitä he toivovat omaohjaaja-menetelmältä ja miten he sitä kehittäisivät.

Tutkimuksen kautta saimme tuotua esiin tärkeää tietoa omaohjaajuudesta, jota voimme jakaa lastensuojeluyksikköihin, sekä hyödyntää itse. Omaohjaajuus todella on tärkeää lapsen turvallisuudelle kasvulle ja sitä tulisi pyrkiä kehittämään tarvittavin resurssein.

Tutkimuksen aihe valikoitui nopeasti, koska toinen opinnäytetyön tekijöistä työskentelee lastensuojeluyksikössä ja toinen haluaa tulevaisuudessa työskennellä lastensuojelun parissa. Tutkimusta pyydettiin opinnäytetyöksi ja tartuimme siihen nopeasti mielenkiinnon vuoksi. Toimeksiantaja pystyy hyödyntämään tutkimustamme saaden kohdennetusti heille sijoitetuista lapsista arvokasta tietoa. Lapsilta kerätyt vastaukset auttavat heitä kehittämään toimintaansa asiakaslähtöisesti.

Teoriaan viitaten lapsen tuottamasta tiedosta, on huomioitava, miten paljon samankaltaisuuksia oli lasten antamissa vastauksissa verrattuna aikuisten antamiin vastauksiin. Lapsen aito kohtaaminen ja kuuleminen ovat merkityksellisiä. Omaohjaajalta odotetaan herkkyyttä vastata lapsen tarpeisiin, joista saatuja kokemuksia he ammentavat kauas aikuisuuteen asti. Sekä lapset, että aikuiset arvostavat luottamusta, ja tiedostavat vaitiolovelvollisuuden olemassa olon. On tärkeää saada lapselle kokemus siitä, että heidän tuottamaa tietoa ei käytetä väärin. Jäimme pohtimaan, miten paljon luottamukseen vaikuttaa työntekijöiden sisäinen tiedonkulku lapsen asioista. Lapsi saattaa kertoa asioistaan omaohjaajalle toivoen, ettei tieto kulje edes toisille ohjaajille. Mikäli lapsen antama tieto on oleellista esimerkiksi hänen tai muiden lasten turvallisuuden kannalta, on tärkeää, että jokainen työntekijä asiasta on tietoinen. Tällöin tiedon jakamisen syy on hyvä selvittää lapselle, ettei hän koe luottamusta loukatuksi.

Tutkimuksen ajankohdan valitseminen oli haastavaa, koska alalla asiakkaiden ja työntekijöiden vaihtuvuus on suuri. Mikäli tutkimus toteutettaisiin uudestaan, vastaukset voisivat olla hyvinkin erilaisia muuttuvien tilanteiden vuoksi. Tutkimuksen osalta lapsi ei ole välttämättä ehtinyt tutustua ja muodostaa luottamussuhdetta omaohjaajaan. Suhteen muodostaminen on haastavaa lyhyessä ajassa, joka tulisi näky-mään vastauksissa.

Opinnäytetyön tekeminen synnytti pohdintaa siitä, millä menetelmällä luotaisiin mahdollisimman hyvät edellytykset lapsen ja omaohjaajan suhteen syntymiselle. Onko omaohjaaja määrättävä ennalta ja työskentely aloitettava heti lapsen sijoituk-sen alkaessa, vai olisiko parempi antaa ajan näyttää kenen kanssa henkilökemiat kohtaavat parhaiten?

Halusimme, että tutkimukseen olisi osallistunut enemmän lapsia, ja nuoria. Nämä vastaukset kuitenkin antoivat suuntaa riittävästi. Saimme pohtia vastauksia ja ana-lysoida niitä lasten näkökulmasta. Lasten vastaukset olivat lyhyitä ja ytimekkäitä, ja ilmaisia olisi voinut tulla enemmän. Toisaalta määrä olisi vaikuttanut enemmän työn laajuuteen, joten olemme tyytyväisiä näihin vastauksiin ja tuloksiin. Jatkoa ajatellen pyrimme kiinnittämään huomiota helpompiin kysymyksiin ja ehkä pie-nimpien lasten kohdalla avuksi voisi ottaa jotain konkreettista. Se voisi olla hy-mynaamojen käyttö tai muu vastaava, mielen ilmaisuun käytettävä keino. Tämä voisi olla jopa tabletilla tehtävä, jolloin ilmaisia olisi helpompi analysoida ja las-kea esimerkiksi keskiarvoja.

Kaiken kaikkiaan työstä onnistuimme saamaan monipuolisen ja vähäisten ilmaisu-jen myötä kuitenkin toivomme, että tuloksista voi olla hyötyä muissakin lastensuo-jeluyksiköissä. Saimme lisäksi tärkeää kokemusta siitä, miten tutkimuksen etene-mistä ei voi tarkkaan ennalta määritellä. Kun tutkimuksen kohteena ovat ihmiset, on tutkimusta pystyttävä soveltamaan heidän ehdoilla. Alaikäisiä tutkiessa saimme kokemusta myös siitä, että toisinaan lapsen huoltaja ei ole halukas antamaan lupaa lapsen tutkimukseen osallistumiseen. Nämä seikat on hyvä huomioida suunnitelta-essa haastateltavien lukumäärää.

Näitä tutkimustuloksia voidaan käyttää toisissa vastaavissa lastensuojeluyksiköissä. Tutkimustulokset voidaan nostaa työyhteisöissä esille työn kehittämiseen tähtäävissä koulutuksissa, kuten työnohjauksissa. Lisäksi vastaukset toimivat hyvänä herätteenä myös taloudellisesta puolesta vastaavalle – Nuorten kanssa työskentelylle tulee antaa riittävästi aikaa ja resursoida sitä myöten riittävästä henkilökuntaa.

Tulevaisuudessa muutoksia on tulossa tulevan sote -uudistuksen myötä. Valinnanvapaus voi aiheuttaa pirstaloitumista lastensuojelujärjestelmään ja siten niin sanottujen palvelujen väliin putoavien perheiden osuus voi kasvaa. Toivomme tietenkin, että tuleva uudistus kehittää ja parantaa entisestään palveluita. Työssämme nostimme esiin tärkeän HuosTa-hankkeen, jossa käytiin laajasti läpi tutkimustuloksia lasten hyvinvoinnin eteen. Lastensuojeluilmoitusten määrä kasvaa vuosi vuodelta ja palveluita pyritään pienentämään saaden taloudellista kasvua aikaan. Tämä taas johtaa perheiden ja lasten palveluiden vähenemiseen, jolloin aikaan ei saada tarvittavia, todella tärkeitä hyvinvointipalveluita. Nuorissa on tulevaisuus, joten koemme, että kaikki työ ja tuki tulisi antaa heille mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Nuorten hyvinvointiin tulisi sijoittaa aiempaa vahvemmin ja emme saisi jättää lapsia yksin. Kuunnellaan heitä ja arvostetaan jokaista omana, erilaisena itsenään pitäen mielessä jokaiselle kuuluvan- ihmisarvon.

Aina voidaan tehdä lisää tutkimuksia, jotka ovatkin tärkeitä ainakin sosiaalialalla. Asiakaslähtöisyys on yksi asioista, joihin tulisi entistä enemmän kiinnittää huomiota. Palvelut tulisi muotoilla niin, että asiakas on keskiössä ja hän saisi yksilöllistä palvelua omien tarpeidensa mukaan. Näin ollen jatkoa meidän tutkimukselle voisi kehittää. Lapset saisivat edelleen äänen, mutta huomioon tulisi ottaa entistä voimakkaammin lapsen luontainen ympäristö toimia, sekä haastattelijan ja lapsen välinen luottamussuhde. Jatkotutkimuksen voisi tehdä asiakaslähtöisestä palvelumuotoilusta lastensuojelualalla, sekä palveluiden tuotteistamisella. Laadulla ja asiakaslähtöisyydellä kilpaileminen olisi hyväksi lastensuojelupalveluiden kehittämiseksi, varsinkin kun palveluiden kohteena ovat he, jotka eivät välttämättä pysty omaan etuun tässä asiassa muutoin ajamaan.

Seuraavan tutkimuksen toteuttaisimme lapsille hieman erilaisella menetelmällä, kuten hyödyntämällä digitalisaatiota. Kyselyn voisi yksinkertaistaa kuviin, kuten hymnaamoihin, joita painamalla lapsi pystyisi ilmaisemaan mielipiteensä. Tätä voisi vielä viedä eteenpäin jopa kehittämällä oman sovelluksen älypuhelimiin ja tabletteihin. Tuloksia voisi verrata yksiköittäin ja koko maan laajuisesti. Sovellusta tehdessä siihen voisi mukaan liittää muitakin yhteistyötahoja, kuten muiden ammattikorkeakoulujen opiskelijoita eri aloilta ja kaupungin tai kunnan. Tutkimusta ja kyselyä tehdessä erityistä tarkkuutta tulisi kiinnittää oikeaan ympäristöön, jotta lapsella on mahdollisimman hyvä ja luonteva olla. Mikäli lapsi kokee kyselyhetkellä harmitusta, väsymystä tai muuta kiukkuuta, voi näillä seikoilla olla vaikutusta vastauksiin.

LÄHTEET

Allwood, C. 2004. Perspektiv på den kvalitativ idétradition. Teoksessa Perspektiv på kvalitativ metod, 9–36. Toim. Allwood C. Lund. Studentlitteratur.

Bardy, M. 2009. Lastensuojelun filosofia ja käytäntö. Teoksessa Lastensuojelun ytimessä, 16–113. Toim. Bardy, M. Helsinki. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos.

Bardy, M. 2009. Lastensuojelun ytimessä. Helsinki. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos.

Ekatu, t. 2014. Kvalitatiivinen sisällönanalyysi. Sisällön analyysin keskeisiä piirteitä. Sivustolla Metodix. Viitattu 9.2.2018. <https://metodix.fi/2014/05/19/seitamaa-hakkarainen-kvalitatiivinen-sisallon-analyysi/>

Enwald, M. 2003. Tieteen arvot, tutkimusaiheen ja metodien valintaan liittyvät tutkimuseettiset kysymykset. Viitattu 20.10.2017. <https://www.google.fi/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=7&cad=rja&uact=8&ved=0ahU-KEwiQveS8lInXAhVJGZoKHXs5Dq8QFghRMAY&url=https%3A%2F%2Fkoppa.jyu.fi%2Fkurssit%2F63932%2Fluento%2Fluento-1%2FMarika%2520Enwald%25201.ppt&usg=AOvVaw0-woYTJ8B17c2N34W9qEPt>

Eronen, T. 2009. Hoitava - ja kuntouttava lastensuojelu. Teoksessa Lastensuojelun ytimessä, 192–263. Toim. Bardy, M. Helsinki. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos.

Forsman, B. 1997. Forskningsetik. En introduktion. Lund. IBL.

Gjerstad, E. 2015. Kuka on kukkulan kuningas? Lasten ja aikuisten valtasuhteet kasvun tukena. 156–158. Jyväskylä. Bookwell Oy. PS-kustannus.

Greenhalgh, P. 2003. Emotional Growth and Learning. 2. painos. Taylor & Francis e-Library.

Heino, T., Hyry, S., Ikäheimo, S., Kuronen, M., Rajala, R. 2016. Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset: HuosTA-hankkeen (2014-2016) päätulokset. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Tampere. Suomen yliopistopaino Oy. Viitattu 10.1.2018. <http://www.julkari.fi/handle/10024/130536>

Himberg, L., Laakso, J., Peltola, R., Näätänen, R. & Vidjeskog, J. 2003. Kehittyvä ihminen, 90-110. 1.-4. painos. Helsinki. WSOY.

Helkama, K., Myllyniemi, R., Liebkind, K., Ruusuvoori, J., Lönnqvist, J-E., Hankonen, N., Mähönen, T.A., Jasinskaja-Lahti, I., Lipponen, J. 2015. Johdatus sosiaalipsykologiaan. Keuruu. Otavan kirjapaino Oy.

Hurskainen, J. 2017. Valinnanvapausmalli uhkaa heikentää heikoimmassa asemassa olevien lasten ja perheiden hyvinvointia. Lastensuojelun keskusliitto.

Verkko-uutiset. Viitattu 21.1.2018. <https://www.lskl.fi/teemat/lapsen-oikeudet/vallinnavapausmalli-uhkaa-heikentaa-heikoimmassa-asemassa-olevien-lasten-ja-perheiden-hyvinvointia-2/>

Hurtig, J. 2006. Lasten tieto sosiaalityön haasteena. Teoksessa *Lapset ja sosiaalityö- Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia*, 167–179. Toim. Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. Jyväskylä. WS Bookwell Oy. PS-kustannus.

Häkkinen, P. 1999. Lasta suojaavat yhteisöt. Teoksessa *Ulos umpikujasta*, 106–120. Toim. Sinkkonen, J. & Pihlaja, P. 1.-2. painos. Helsinki. WSOY.

Jalovaara, E. 2006. Tunnetaidot tiedon rinnalle kasvatuksessa. Print-on-demand. Pilot-kustannus Oy.

Keltikangas-Järvinen, L. 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Helsinki. WSOY.

Kemppinen, P. 2002. Kasvatusvisualisointi. Ajatuksia lasten ja nuorten kasvatuksesta. Vantaa. Kustannusvalmennus P.&K. Oy.

Ketolainen, P. 2006. Työkykyisenä elämänkaaren eri vaiheissa. Psykologian tietotaito. Viitattu 20.2.2018. <http://nk.chamber.fi/binary/file/-/id/10/fid/53/>

Kyrönseppä, U. & Rautiainen J-M. 1993. *Lapsi laitoksessa*. Porvoo – Helsinki – Juva. WSOY.

Laakso, R. 2016. Huostaanotto ja muutokset lasten elämässä. Teoksessa *Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä*, 158-159. Toim. Enroos, R., Heino, T. & Pösö, T. Juvenes Print Oy. Kustannusosakeyhtiö Vastapaino. Tampere.

Laatukäsikirja. 2010. Työyhteisön sisäinen materiaali, lupa käyttöön saatu 21.2.2018.

Lastensuojelun käsikirja. 2016. Mitä on lastensuojelu? Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 18.4.2017. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/ty-oprosessi/mita-on-lastensuojelu>

Lasten suojelun laatusuositus. 2014. Sosiaali ja terveysministeriö. Tampere. Suomen yliopistopaino Oy. Viitattu 21.1.2018. https://www.thl.fi/documents/647345/0/STM_2014_4_lastensuoj_laatusuos_web.pdf/0404c082-4917-471a-8293-5606b41536a7

L 22.9.2000/812 Laki asiakkaan asemasta ja oikeuksista. Säädös sivustolla Finlex. Viitattu 28.1.2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>

L 13.4.2007/417 Lastensuojelulaki. Säädös sivustolla Finlex. Viitattu 19.4.2017. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

L 1301/2014 Sosiaalihuoltolaki. Säädös tietopankki Finlex sivustolla. Viitattu 20.1.2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301#Pidp450539856>

- Mattila, K-P. 2011. Lapsen vahvistava kohtaaminen, 75-76, 81-82. Jyväskylä. Bookwell Oy. PS-kustannus.
- Opinnäytetyöpakki. 2018. Kajaanin ammattikorkeakoulu. Viitattu 6.2.2018.
- Peltonen, I. 2009. Lapsen osallisuus ja ikäsensitiivinen lastensuojelu. Teoksessa Lastensuojelun ytimessä, 114–191. Toim. Bardy, M. Helsinki. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos.
- Pihlaja, P. 1999. Työntekijä ja lapsi. Teoksessa Ulos umpikujasta, 142–145. Toim. Sinkkonen, J. & Pihlaja, P. 1.-2. painos. Helsinki. WSOY.
- Röning, T. 2013. Aikuinen mallina ja vihan hallinnan opettajana. Teoksessa Lapsen ja nuoren viha, 149-157. Toim. Nurmi, P. Bookwell Oy. PS-kustannus. Jyväskylä.
- Sinkkonen, J. 2010. Iskä, äiskä, omahoitsu ja mä siltaa rakentamassa. Käsikirja sijaishuollon ammattilaisille. Pelastakaa lapset Ry. Forssan kirjapaino.
- Socialstyrelsen. 2017. Statistik om socialtjänst insatser till barn och unga 2015 och 2016. Viitattu 26.1.2018. <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/20659/2017-9-2.pdf>
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2017. Lastensuojelu. Viitattu 25.10.2017. <http://stm.fi/lastensuojelu>
- Stakes. 2005. Laadullisen sosiaalisen tutkimuksen eettiset kysymykset. Helsinki. Viitattu 9.2.2018. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/75146/Tp4-2005.pdf>
- Tainio, E. 2013. Yksilö- ja perhekohtainen lastensuojelu. Viitattu 14.3.2018. <http://slideplayer.fi/slide/2595278/>
- Tanskanen, I. & Timonen-Kallio, E. 2009. Lastensuojelun hyvät työkäytännöt. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaalit. Tampere. Tampereen yliopistopaino.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2014. Lapset, nuoret ja perheet. Kasvatuskumppanuus. Viitattu 14.4.2017. https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/varhainen-avoin-yhteistoiminta/kasvatuskumppanuus
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2017. a. Huoltajan oikeudet sijaishuollon aikana. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 25.10.2017. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/hoito-ja-kasvatus-sijaishuollossa/huoltajan-oikeudet-sijaishuollon-aikana>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2017. b. Kodin ulkopuolelle sijoitettuna olleet lapset ja nuoret sekä niistä huostassa ja kiireellisesti sijoitettuna olleet lapset vuosina 1991-2016. Lastensuojelu 2016. Tilastoraportti. Viitattu 14.3.2018

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2017. c. Nuorten syrjäytyminen käy myös yhteiskunnalle kalliiksi. Viitattu 20.1.2018. <https://www.thl.fi/fi/-/nuorten-syrjaytyminen-kay-myos-yhteiskunnalle-kalliiksi>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2018. a. Sosiaalipalvelut. Palvelujärjestelmä. Viitattu 21.1.2018. <https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/palvelujarjestelma/sosiaalipalvelut>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2018. b. Lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun keskeiset periaatteet. Viitattu 21.1.2018. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu/lastensuojelun-arvot-ja-periaatteet>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2018. c. Lastensuojelulaitokset. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 12.1.2018. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/lastensuojelulaitokset>

Trevithick, P. 2008. Socialt arbete. Teori och praktik. Poland. Student litteratur.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä. Gummerus.

Törmikoski-Hampf, M. 2008. Sijoitetun lapsen arki ja uudet sosiaaliset suhteet. Teoksessa Sosiaalityötä monitoroimassa, 178-180. Toim. Huotari, K. & Hurtig, J. Yliopistopaino. Oy Yliopistokustannus, HYY Yhtymä. Helsinki.

Uusitalo, T. 2007. Nuoruusajan yksinäisyys. Teoksessa Helposti särkyvää, 36-37. Toim. Määttä, K. Gummerus Kirjapaino Oy. Kirjapaja. Helsinki.

Vilka, H. 2013. Tutkimusetiikka ja arvovapaus. Viitattu 23.10.2017. <http://hanna.vilka.fi/wp-content/uploads/2013/10/Luento-1.-Tutkimusetiikka-ja-arvovapaus.Tiivistelm%C3%A4>

LIITE 1.

Opinnäytetyö saatekirje 2017

Hei!

Olemme opinnäytetyötä tekevät sosionomiopiskelijat Liinu Andersson ja Karoliina Hulkari Vaasan ammattikorkeakoulusta.

Tutkimme opinnäytetyössämme omaohjaajamenetelmää lapsen näkökulmasta Sastamalan sijaishuoltopalveluissa. Tutkimuksen tavoitteena on saada lasten ja nuorten ääni kuuluviin siitä, mitä he menetelmältä toivovat ja miten sitä voitaisiin kehittää.

Tarkoituksena on haastatella nuori henkilökohtaisesti tai työntekijän avustuksella. Haastattelut suoritetaan kesän 2017 aikana ja kaikki vastaukset pysyvät nimettöminä. Aineiston lukee meidän lisäksi opinnäytetyön ohjaaja Ahti Nyman. Tietoja ei tulla luovuttamaan kenellekään ulkopuoliselle, ja ne hävitetään välittömästi tutkimuksen valmistuttua. Aineistossa ei ilmene mitään sellaista, josta lapsi voitaisiin tunnistaa. Osallistuminen on lapselle täysin vapaaehtoista.

Kun kyseessä on alaikäinen nuori, tarvitsemme vanhemmilta luvan tutkimuksen toteuttamiseen.

Nuoren kokemus ja vastaukset ovat meille todella arvokkaita, ja siten toivomme saavamme mahdollisimman monta vastausta omaohjaajuuden kehittämisen tueksi.

Halutessanne voitte kysyä lisätietoja tutkimuksesta sähköpostitse:

Ystävällisin terveisin

Karoliina Hulkari ja Liinu Andersson, Vaasan ammattikorkeakoulu

Annan luvan lapsen osallistumiseen tutkimukseen

Allekirjoitus, päivämäärä ja nimenselvennys

LIITE 2.

VAMK
VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Opinnäytetyö kysymykset lapsille

Ikä: _____

Sukupuoli: _____

Miten hän otti sinut vastaan tullessasi lastensuojeluyksikköön?

Mitä teette yhdessä?

Millaista yhteistä tekemistä mahdollisesti kaipaisit lisää?

Saatko oma-ohjaajalta riittävästi kahdenkeskistä aikaa?

Millaista hyötyä / apua oma-ohjaajasta on sinulle ollut?

Kuvaile oma-ohjaajaasi?

Millainen olisi mielestäsi hyvä oma-ohjaaja?

Saatko riittävästi apua oma-ohjaajalta?

Opinnäytetyö kysymykset lapsille

Millaista apua mahdollisesti kaipaisit lisää?

Mitä mielestäsi oma-ohjaajan työhön tulisi kuulua?

Pystytkö luottamaan oma-ohjaajaan?

Mitkä asiat vaikuttavat luottamuksen syntymiseen?

Onko oma-ohjaajassa jotain, mistä et mahdollisesti pidä?

Miten tarpeelliseksi koet mahdollisen yhteydenpidon sijoituksen jälkeen?

Kiitos vastauksistasi.

Kaikki tiedot käsitellään luottamuksellisesti henkilöllisyyttä paljastamatta.

Aineiston tulee lukemaan ohellamme ohjaaja Ahti Nyman ja se tuhoaan välittömästi opinnäytetyön valmistuttua keväällä 2018.

Opinnäytetyö Vamk luettavissa keväällä 2018 (arvio) www.theseus.fi

Ystävällisin terveisin Karoliina Hulkari ja Liinu Andersson

LIITE 3.

Opinnäytetyö kysymykset aikuisille

Sukupuoli: _____

Minkä ikäinen olit sijoitettuna asuessasi?

Miten oma-ohjaaja otti sinut vastaan mennessäsi lastensuojeluyksikköön?

Mitä teitte yhdessä oma-ohjaajasi kanssa?

Saitko oma-ohjaajalta riittävästi aikaa? _____

Oliko teillä hyvä luottamussuhde?

Mitkä asiat vaikuttivat luottamuksen syntymiseen?

Miten omaohjaaja mahdollisesti vaikutti sinun elämään ja sen hallintaan?

Pidättekö vielä yhteyttä?

Opinnäytetyö kysymykset aikuisille

Jos ei, haluaisitko?

Millainen olisit toivonut oma-ohjaajan olevan?

Olisitko halunnut enemmän kahdenkeskistä aikaa?

Millaista yhdessä tekemistä olisit mahdollisesti kaivannut enemmän?

Kiitos vastauksistasi.

Kaikki tiedot käsitellään luottamuksellisesti henkilöllisyyttä paljastamatta.
Aineiston tulee lukemaan ohellamme ohjaaja Ahti Nyman ja se tuhotaan välittömästi
opinnäytetyön valmistuttua keväällä 2018.

Opinnäytetyö Vamk luettavissa keväällä 2018 (arvio) www.theseus.fi

Ystävällisin terveisin Karoliina Hulkari ja Liinu Andersson

LIITE 4.

Työtä tehdään omalla persoonalla! Ole oma itsesi ja anna lapselle tilaa kehittyä. Hän ei ole kotonaan, joten auta häntä ymmärtämään tilanne jossa ollaan ja asettamaan tavoitteita kohti eheämpää elämää. Hän toivoo lähelleen kannustavan ja turvallisen aikuisen!

Theseus.fi

”Aina osa mun elämää”

”Aina osa mun elämää”

**Omaohjaajuus
lastensuojelu-
yksiköissä**

Opinnäytetyö VAMK
Liinu Andersson ja Karoliina Hulkari

Lapsilähtöinen omaohjaajuuden kehittäminen

- Sosionomin (amk) opinnäytetyö toteutettiin eräaseen eteläsuomalaiseen lastensuojeluyksikköön
- Tutkimustuloksia voidaan hyödyntää myös muissa lastensuojeluyksiköissä
- Tutkimuksessa haastateltiin myös jo aikuisikään ehtineitä, entisiä lastensuojelun asiakkaita
- Tavoitteena oli tuoda lasten ääni kuuluviin, mitä he omaohjaajuudelta haluavat ja toivovat, sekä selvittää mikä merkitys omaohjaajalla on heidän elämälleen

Haastattelut toteutettiin palveluntarjoajan yksiköissä, lapsen kotona, sosiaalisen median kautta ja kirjeitse.

Tutkimustuloksista

Lapsi...

- On saattanut kokea elämässään traumoja ja väkivaltaa, joten hän odottaa SINULTA ymmärrystä ja aikaa eheyttäessään itseään
- Haluaa opetella tunteiden hallitsemista
- Testaa, testaa ja testaa...
- Esimerkiksi voiko SINUUN luottaa?
- Alkaa rakentaa vuorovaikutuksellista kiintymyssuhdetta vanhemman ollessa kaukainen tai välien olevan tullehtunut
- Ei odota SINULTA vanhemmuutta, vaan aikuista joka ohjaa ja johon turvautua vaikeissa tilanteissa
- Haluaa lähelleen turvallisen aikuisen
- Arvostaa saatua apua koulutehtävissä

Muistaisitko?

- *Antaa tilaa*
- *Antaa aikaa*
- *Kuunnella*
- *Olla läsnä*
- *Kiinnostua lapsen asioista*